

Turun yliopisto
University of Turku

RONJA RYÖVÄRINTYTÄR- JA VAAHTERAMÄEN EEMELI-TEOKSISSA IL- MENEVÄT KESTÄVÄN KEHITYKSEN TEEMAT OSANA KESTÄVÄN KEHITYKSEN KASVATUSTA

Tiina Räikkönen
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Opettajankoulutuslaitos
Turun yliopisto
3/2020

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Astrid Lindgrenin Ronja Ryövärintytär- ja Vaahteramäen Eemeli-teosten hyödyntämismahdollisuuksia osana kestävän kehityksen kasvatusta. Tutkimuksen avulla pyrittiin löytämään tutkittavista teoksista kestävän kehityksen ekologiseen, kulttuuriseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen ulottuvuuteen liittyviä teemoja. Tarkoituksena oli saada tietoa siitä, millaisia mahdollisuuksia lastenkirjallisuus voisi tuoda kestävän kehityksen kasvatukseen.

Tutkimusaineistona käytettiin kahta Astrid Lindgrenin teosta, joita analysoitiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Kestävä kehitys jaettiin neljään ulottuvuuteen aiempien tutkimusten pohjalta. Näistä ulottuvuuksista muodostuivat analyysin pääluokat, joita olivat ekologinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys. Jokaiseen yläluokkaan kehiteltiin 2-3 alaluokkaa sen mukaan, millaisia asioita aiemmat tutkimukset kunkin kestävän kehityksen pääluokan kohdalla korostivat. Kestävän kehityksen teemoihin liittyvien kohtien pituus vaihteli muutamasta sanasta useiden virkkeiden pituisiin katkelmiin.

Tutkimustulokset osoittivat, että näistä kahdesta, ennen kestävän kehityksen aikakautta kirjoitetusta lastenromaanista löytyi monia erilaisia kestävän kehityksen teemoja. Ronja Ryövärintytär-teoksesta löytyi kaikkia neljää kestävän kehityksen ulottuvuutta ilmentäviä kohtia selvästi Vaahteramäen Eemeli-teosta enemmän. Ronja Ryövärintyttäressä näkyi kestävän kehityksen ulottuvuuksista eniten kulttuurinen ja Vaahteramäen Eemelissä sosiaalinen kestävyys. Molemmissa teoksissa vähiten näkyi taloudellinen kestävyys.

Ekologinen kestävyys näkyi kirjoissa monimuotoisen luonnon ja sen arvostamisen sekä eläinten kohtelun kuvauksina. Kulttuurinen kestävyys korostui oman kulttuurin tapoja ja muihin kulttuureihin suhtautumista kuvaavissa kohdissa. Sosiaalista kestävyyttä korostavissa kohdissa kuvattiin etenkin muista välittämistä ja yhteistyötä. Taloudellisen kestävyuden teemat liittyivät lähinnä ryöstämisen epäoikeudenmukaisuuteen, jota kuvattiin Ronja Ryövärintyttäressä. Tutkimustulosten perusteella voidaan ajatella, että hyvinkin erilaisten lastenkirjojen avulla voidaan tuoda opetuksessa esiin kestävän kehityksen teemoja.

Asiasanat

kestävä kehitys, kestävän kehityksen kasvatusta, lastenkirjallisuus, ekologinen kestävyys, kulttuurinen kestävyys, sosiaalinen kestävyys, taloudellinen kestävyys

Sisällys

1	JOHDANTO	5
1.1	Kestävän kehityksen kasvatusta	6
1.2	Kirjallisuuden opetus osana kestävän kehityksen kasvatusta	8
1.3	Kestävä kehitys ja sen ulottuvuudet	11
1.3.1	Ekologisesti kestävä kehitys	12
1.3.2	Sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys	14
1.3.3	Taloudellisesti kestävä kehitys	15
1.3.4	Kestävän kehityksen ulottuvuudet suhteessa toisiinsa.....	16
2	TUTKIMUSONGELMAT	18
3	MENETELMÄ	19
3.1	Lastenkirjat tutkimusaineistona.....	19
3.2	Aineiston analyysi	20
3.3	Menetelmän luotettavuus	24
4	TULOKSET.....	26
4.1	Ekologisesti kestävä kehitys	27
4.1.1	Luonnon monimuotoisuus	27
4.1.2	Luonnonvarojen kestävä käyttö	29
4.1.3	Ilmastonmuutos.....	30
4.2	Kulttuurisesti kestävä kehitys.....	30
4.2.1	Kulttuuri-identiteetin vahvistaminen	31
4.2.2	Muiden kulttuurien tunteminen ja arvostaminen	32
4.3	Sosiaalisesti kestävä kehitys	33
4.3.1	Muista huolehtiminen	33
4.3.2	Yhteisöllisyys.....	35
4.4	Taloudellisesti kestävä kehitys.....	36
5	POHDINTA.....	37
5.1	Ekologisen kestävyiden teemat	37
5.2	Kulttuurisen kestävyiden teemat	39
5.3	Sosiaalisen kestävyiden teemat	40
5.4	Taloudellisen kestävyiden teemat	41
5.5	Kestävän kehityksen ulottuvuuksien väliset suhteet	42
5.6	Kestävän kehityksen kasvatusta	43
5.7	Kestävän kehityksen kasvatuksen oppimiskokonaisuus	44
5.8	Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset.....	48

6	LÄHTEET	50
---	---------------	----

Kuviot / List of figures

KUVIO 1. Kestävän kehityksen eri ulottuvuuksien määrien suhde <i>Ronja</i> <i>Ryövärintytär</i> -teoksessa	26
KUVIO 2. Kestävän kehityksen eri ulottuvuuksien määrien suhde <i>Vaahteramäen</i> <i>Eemeli</i> -teoksessa.....	27

Taulukot / List of tables

TAULUKKO 1. Analyysirunko.....	22
--------------------------------	----

1 JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa tarkastelen kestävän kehityksen kasvatuksessa hyödynnettäviä kestävän kehityksen teemoja Astrid Lindgrenin *Ronja Ryövärintytär*- ja *Vaahteramäen Eemeli*-teoksissa. *Ronja Ryövärintytär* on julkaistu vuonna 1981 ja *Vaahteramäen Eemeli* 1963 (Astrid Lindgren Company 2019) eli aikana, jona kestävä kehitys ei vielä ole ollut nykyisellä tavallaan ajankohtainen teema. Kuitenkin jo 1800-luvulla kirjoitetusta lastenkirjallisuudesta, kuten Topeliuksen teoksista, on löydetty esimerkiksi luonnon- ja eläintensuojeluun liittyviä teemoja (Kivilaakso 2008, 88).

Kestävä kehitys on näkynyt viime aikoina erityisen vahvana teemana suomalaisessa mediassa. Uusimman ilmastoraportin julkaisemisen myötä aihe on noussut vielä aiempaa enemmän pinnalle (IPCC 2019), ja sanomalehdet kirjoittavat jatkuvasti ilmaston lämpenemisestä ja ihmisten vaikuttamismahdollisuuksista (esim. Virtanen 2019; Turun Sanomat 2019). Vaikka kestävä kehitys on vasta viime vuosina pyritty nostamaan selkeästi ihmisten tietoisuuteen, sen tarve on ollut olemassa ja muutaman vuosikymmenen ajan. 1980-luvulla alkoi maapallon kantokyvyn ylittyminen, joka on seurausta jatkuvalla tuotannolla, kulutuksella ja väestön kasvulla (Loukola 2007, 6).

Vastuu kestävän tulevaisuuden rakentamisesta on kaikilla yksilöillä, yhteisöillä ja yhteiskunnilla. Kun ympäristötietoisuutta ja kestävää elämäntapaa opetetaan, kasvatuksella ja koulutuksella on suuri merkitys. (Loukola 2007, 6.) Tämä näkökulma on otettu huomioon uusissa Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, joiden arvoperustaan kuuluu kestävä kehitys. Kestävä kehitys on myös osa POPS:n laaja-alaisia oppimiskokonaisuuksia ja toimintakulttuurin edistämistä ohjaavia periaatteita. (Opetushallitus 2014, 16, 24, 29.) Koska kestävä kehitys korostuu opetussuunnitelmassa, luokanopettajan on tärkeää löytää keinoja sen tuomiseksi osaksi kaikkea opetusta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin lastenkirjallisuuden mahdollisuudet kestävän kehityksen kasvatuksessa.

Kestävän kehityksen tarkoituksena on, että nykyisillä ja tulevilla sukupolvilla olisi mahdollisuus hyvään elämään. Kestävän kehityksen määritelmällä tarkoitetaan ekologista, taloudellista sekä sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä. Ekologisella kestävyydellä tarkoitetaan luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä ja valintoja, joilla pyritään pienentämään luonnon kuormittamista. Taloudellisella kestävyydellä tarkoitetaan tasapainoista talouskasvua, jossa vältetään liikaa velkaantumista. Sosiaalinen

ja kulttuurinen kestävyys korostaa hyvinvoinnin edellytysten siirtymistä seuraaville sukupolville. Siihen kuuluvat esimerkiksi köyhyyteen, koulutukseen ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyvät haasteet. (Kestävä kehitys 2019.) Selvitän tässä tutkimuksessa, miten nämä kestävän kehityksen osa-alueet ilmenevät tutkimusaineistossa, ja miten ne voidaan tuoda osaksi opetusta alakoulussa.

Kirjallisuuden opetuksen tehtävinä POPS:ssa (Opetushallitus 2014, 104) on muun muassa syventää kulttuurintuntemusta, tukea eettistä kasvua sekä rikastuttaa mielikuvitusta. Koska kirjallisuuden opetuksella on näin laajoja ja monipuolisia ulottuvuuksia, ajattelen, että kirjallisuus on tärkeä työväline eettisten kysymyksien pohtimiseen ja arvomaailman pohjan rakentumiseen. Kirjat ovat lisäksi osa lasten arkea, ja siksi tärkeitä oppimisen välineitä. Lindgren kuuluu maailman tunnetuimpiin lastenkirjailijoihin (Nikolajeva 2007, 1). Lindgrenin kirjoja on luettu vuosikymmenten ajan, ja ne ovat edelleen suosittuja lasten keskuudessa (Grünthal, Hiidenmaa, Routarinne, Satokangas & Tainio 2019, 174). Suomalaisille lastenkirjallisuuden asiantuntijoille tehdyn kyselyn mukaan *Ronja Ryövärintytär* kuului maailman 53 merkittävimmän lasten- ja nuortenkirjanjoukkoon. Ruotsalaiset asiantuntijat sijoittivat 50 parhaan lastenkirjan joukkoon sekä *Ronja Ryövärintytär*- että *Vaahteramäen Eemeli*-teokset. (Korolainen 2000, 18-21.)

1.1 Kestävän kehityksen kasvatus

Ympäristökasvatuksesta alettiin puhua 1960-luvun lopulla ja kansainväliset ympäristöjärjestöt, kuten IUCN ja WWF ovat olleet alusta asti tärkeinä toimijoina edistämässä ympäristökasvatusta. Myös Unescolla sekä valtioiden välisillä järjestöillä, kuten YK:lla, EU:lla ja OECD:lla on ollut suuri merkitys ympäristökasvatuksen edistämisessä. Ympäristökasvatuksen käsite yleistyi 1980-luvulla Suomessa ja sai seuraavalla vuosikymmenellä rinnalleen kestävän kehityksen kasvatuksen käsitteen. (Wolff 2004, 18-19, 22-23.)

Ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen kasvatuksen käsitteiden suhde voidaan nähdä neljällä erilaisella tavalla. Yksi tapa on ajatella ympäristökasvatusta kestävän kehityksen kasvatuksen osana ja toinen tapa on tarkastella päinvastoin kestävän kehityksen kasvatusta ympäristökasvatuksen osana. Ne voidaan nähdä myös kahtena

erillisenä kasvatuksen alana, tai kestävän kehityksen kasvatusta voidaan ajatella ympäristökasvatuksen uutena ilmentymänä. (Wolff 2004, 22, 27.)

Wolffin (2004, 27) jaottelua on myöhemmin laajennettu ja kestävän kehityksen kasvatuksen käsitettä muotoiltu uudelleen. Kestävän kehityksen kasvatuksesta on alettu puhua kestävästä kehitystä edistävänä kasvatuksena, ja tämän käsitteen sekä ympäristökasvatuksen erot on jaoteltu kuudella eri tavalla. Wolffin (2004, 27) määritelmän tavoin ympäristökasvatusta voidaan pitää kestävästä kehitystä edistävän kasvatuksen osana tai toisinpäin kestävästä kehitystä edistävän kasvatuksen voidaan ajatella kuuluvan yhtenä osana ympäristökasvatukseen. Ne voidaan myös nähdä erillisinä, osittain päällekkäiset sisällöt omaavina käsitteinä. Kestävästä kehitystä edistävän kasvatuksen voidaan ajatella olevan vaihe, joka seuraa ympäristökasvatuksen kehityksestä. Lisäksi ne voidaan nähdä täysin erillisinä, toisistaan eroavina käsitteinä tai suurin piirtein samaa tarkoittavina käsitteinä. (Tani, ym. 2007, 195-196.)

Siirilän (2016, 180) mukaan kestävästä kehitystä edistävän kasvatuksen käsite huomioi ympäristökasvatusta laajemmin elinikäisen oppimisprosessin näkökulman. Tani ym. (2007, 198) taas pitävät ympäristökasvatusta monipuolisempänä käsitteenä kuin kestävästä kehitystä edistävä kasvatus. Saloranta (2017, 33) käyttää kestävän kehityksen kasvatusta sekä ympäristökasvatusta rinnakkaisina käsitteinä.

Käytän tässä tutkimuksessa kestävän kehityksen kasvatuksen käsitettä ympäristökasvatuksen rinnakkaiskäsitteenä. Kestävän kehityksen käsite on vakiintunut etenkin kasvatuksen kentällä, näkyen esimerkiksi Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2014, 16). Lisäksi kestävän kehityksen kasvatuksen käsitteeseen voidaan selkeästi sisällyttää kestävän kehityksen eri osa-alueet, eli ekologinen, taloudellinen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. Ennen kestävän kehityksen kasvatuksen käsitettä käytetyn ympäristökasvatuksen voidaan mielestäni ajatella ajavan samoja arvoja, jotka korostuvat kestävän kehityksen kasvatuksessa.

Ympäristökasvatustyön suunnannäyttäjinä toimivat edelleen UNESCO:n ja UNEPin ympäristökasvatukselle asettamat tavoitteet. Ne saivat ministeritason hyväksynnän vuoden 1977 YK:n ympäristökonferenssissa. (Wolff 2004, 19.) Ympäristökasvatuksen viisi päätavoitetta ovat tietoisuus, tieto, asenteet, taidot ja osallistuminen. Yksilöiden ja ryhmien tulisi saada ympäristöön sekä sen ongelmiin liittyvää tietoa. Syvälinen ymmärrys on mahdollista saavuttaa erilaisten kokemusten ja elämysten avulla. Tietoisuudella tarkoitetaan ympäristön tiedostamista kokonaisuutena, sen ongelmien tunnistamista sekä niille herkistymistä. Asenteisiin liittyvä tavoite on yksilöiden sekä

ryhmien arvojen ja tunteiden suhteuttaminen ympäristöön sekä motivointi ympäristön hyväksi toimimiseen. Taidoilla tarkoitetaan, että yksilöt ja ryhmät saavat taidot ympäristöongelmien tunnistamiseen ja ratkaisemiseen. Osallistumiseen liittyvällä tavoitteella tarkoitetaan, että ryhmät ja yksilöt pääsevät työskentelemään aktiivisesti sekä vastuullisesti ympäristöongelmien parissa ja ratkaisemaan niitä. (Cantell & Koskinen 2004, 60.)

Kestävän kehityksen kasvatuksessa huomioidaan kaikki kestävän kehityksen osa-alueet. Vaikka se on saanut alkunsa ympäristönsuojeluun liittyvien ongelmien seurauksena, kulttuuriset ja sosiaaliset ulottuvuudet ovat näkyneet sen tavoitteissa alusta asti. Esimerkiksi osallistuminen liittyy vahvasti sosiaaliseen kestävytyteen. Kasvatuksessa se voi olla lasten ja heitä ympäröivän yhteisön välistä vuorovaikutusta. Samalla voidaan korostaa myös opettajien osallistumismahdollisuuksia koulun päätöksenteossa. Kasvatuksessa kestävän kehityksen sosiaaliseen ulottuvuuteen liittyvät myös muista välittäminen ja muiden huomioonottaminen. (Tani ym. 2007, 197-201.)

1.2 Kirjallisuuden opetus osana kestävän kehityksen kasvatusta

Kestävän kehityksen kasvatusta edellyttää monitieteisiä lähestymistapoja opetuksessa (Laurie, Nonoyama-Tarumi, McKeown & Hopkins 2016, 239). Peruskoulun oppiaineista esimerkiksi historiassa, uskonnossa, elämäntutkimustiedossa, yhteiskuntaopissa sekä maantieteessä on piirteitä, jotka liittyvät ympäristökasvatukseen (Aarnio-Linnanvuori 2018, 49). Aarnio-Linnanvuoren (2018, 76) mukaan monialaisuuteen liittyy myös ongelmia, koska esimerkiksi aineenopettajat näkevät usein ympäristön liittyvän luonnontieteeseen.

Kirjallisuuden ympäristölliset merkitykset ovat nousseet osaksi kirjallisuustutkimusta viime vuosikymmeninä. Tätä tutkimussuuntausta kutsutaan ekokritiikiksi. Ekokritiikin tutkimuskohteena ovat ympäristön ja kirjallisuuden väliset suhteet. Se pyrkii selvittämään muun muassa kirjallisuudessa luonnonle annettuja merkityksiä ja niiden vaikutuksia luonnon kohteluun. (Lahtinen & Lehtimäki 2008, 7-8). Maailmanlaajuista ympäristökriisiä pidetään yhtenä ekokritiikin lähtökohdista (Lahtinen 2005, 6). Ekokriittiseen kirjallisuudentutkimukseen liittyy vahvasti teosten merkitysten kontekstuaalisuus, joka ei ekokritiikissä kuitenkaan tarkoita merkitysten loputonta

suhteellisuutta. Sen sijaan korostetaan luonnon monimuotoisuuden tuhoutumista todellisenä uhkana. (Lummaa 2008, 55.)

Lastenkirjallisuuden hyödyntämistä kestäväen kehityksen osana on tutkittu jonkin verran kansainvälisesti. Baratzin ja Abu Hazeiran (2012, 33) mukaan lastenkirjallisuudella on merkittävä rooli, kun lapset omaksuvat arvoja. Lastenkirjat välittävätkin yleensä yhteiskunnan sen hetkisiä arvoja. Tarinoiden avulla lapset oppivat normeja, mutta niiden oppiminen vaatii myös vuorovaikutusta muiden kanssa. Jos lapsi voi tekstiä lukiessaan yhdistää uutta ja aiempaa tietoa, hänen on mahdollista tehdä jopa tekstin ylittäviä päätelmiä. (Baratz & Abu Hazeira 2012, 33-34.) Bradbryn (2013, 1) mukaan lapset voivat oppia lastenkirjojen avulla kantamaan vastuuta kestäväen tulevaisuuden rakentamisesta. Myös Bigger ja Webb (2010) sanovat, että kaunokirjallisuus voi auttaa lapsia ajattelemaan ja ymmärtämään ympäristöään, varsinkin, jos siitä keskustellaan yhdessä.

Ronja Ryövärintytär-teoksen luontokuvauksia on tutkittu jonkin verran. Dahlbacka (2010, 5-6) on tutkinut *Ronja Ryövärintytär*-teoksessa luontokuvauksia ekokritiikin näkökulmasta. Hänen tutkimuksensa mukaan teoksen päähenkilön, Ronjan suhtautuminen luontoon on erittäin myönteistä, koska tämä on viettänyt koko elämänsä metsässä (Dahlbacka 2010, 44). Myös Natovin (2007, 93) mukaan Ronjan rakkaus luontoa kohtaan säilyy läpi teoksen vuodenajasta toiseen. Nämä tutkimukset antavat viitteitä siitä, että *Ronja Ryövärintytär*-teoksessa voisi näkyä etenkin ekologisen kestävyiden teemoja.

Kirjallisuuden avulla voidaan nähdä elämän monimuotoisuus ja torjua yksinkertaiset selitykset (Sarmavuori 2007, 114). Kirjallisuuden avulla lukijan maailmankuva laajenee ja kulttuurien tuntemus lisääntyy (Linna 2012, 6). Nämä seikat ovat tärkeitä kaikkien kestäväen kehityksen osa-alueiden kannalta. Elämän monimuotoisuuden ymmärtäminen auttaa näkemään ekologisesti kestäväen kehityksen merkityksen, mutta vaikuttaa myös sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäväen kehitykseen. Maailmankuvan laajentuessa ja kulttuurien tuntemuksen lisääntyessä oppilaat oppivat näkemään elämän monimuotoisuuden myös eri kulttuurien kannalta.

Suomessa on pyritty lisäämään lasten lukuintoa Lukuklaani-hankkeen avulla. Hankkeen yhteydessä toteutettiin kysely kirjallisuuskasvatuksen nykytilasta ja käytännöistä. Tutkimukseen osallistui yli 800 suomalaista opettajaa. Tutkimuksen tulosten mukaan opettajien luettamiskäytännöissä oli hyvin paljon eroja. Yli 60 % opettajista oli luettanut oppilailla kokonaisen kirjan lyhyen ajan sisällä, mutta

samanaikaisesti yli 20 % ei ollut luettanut lainkaan kokonaisia kirjoja viimeisimmällä lukukaudella. Eri kirjallisuudenlajeista luetuimpia olivat lasten- ja nuortenromaanit. Yksittäisistä teoksista esiin nousivat etenkin Astrid Lindgrenin klassikkoteokset. (Grünthal, Hiidenmaa, Routarinne, Satokangas & Tainio 2019, 161-162, 172-174.)

Echterlingin (2016, 287) mukaan ympäristökysymykset alkoivat näkyä amerikkalaisessa lastenkirjallisuudessa 1900-luvun jälkipuoliskolla ympäristöystävällisyyden noustua poliittiseksi puheenaiheeksi. Lastenkirjoissa ympäristökysymykset kuitenkin yksinkertaistetaan usein unohtaen esimerkiksi rakenteellinen epätasa-arvo, joka estää syvälisten ympäristömuutosten aikaansaamisen. Esimerkiksi ympäristökuormituksen epätasainen jakautuminen jää usein taka-alalle lastenkirjoissa. (Echterling 2016, 288, 290.) Tämän vuoksi onkin mielestäni tärkeää nähdä ekologisesti kestävä kehityksen lisäksi myös taloudellisesti sekä sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehityksen merkitys. Kaikilla näillä osa-alueilla on tärkeä merkitys kestävä tulevaisuuden rakentamisessa.

Mielikuvituksella ja luovuudella on tutkimusten mukaan tärkeä rooli kestävä kehityksen kasvatuksessa. Caimanin ja Lundegårdin (2014, 687, 701) Ruotsissa tekemän empiirisen tutkimuksen mukaan mielikuvituksen merkitys korostui, kun lapset kehittivät ja loivat erilaisia ratkaisuja ongelmiin. Monipuoliset kokemukset taas auttoivat lapsia mielikuvituksellisten ratkaisujen luomisessa (Caiman & Lundegård 2014, 701). Myös Sandrin (2013, 775) mukaan luovuudella on keskeinen merkitys kestävä kehityksen oppimisessa.

Kirjallisuuden opetuksen avulla voidaan tarttua moniin arvo- ja asennekysymyksiin. Esimerkiksi Aerila on tutkinut vuonna 2010 julkaistussa väitöskirjassaan kirjallisuudenopetuksen mahdollisuuksia osana monikulttuurisuuskasvatusta (Aerila 2010, 64). Hänen mukaansa oppilaat voivat saada nuortenkirjoista tietoa monikulttuurisuudesta ja eläytyä aihepiiriin tilanteisiin. Monikulttuurisuutta käsittelevien nuortenkirjojen tiedot ovat usein melko stereotyyppisiä, mikä ilman käsittelyä voi johtaa stereotyyppien vahvistumiseen, mutta toisaalta auttaa stereotyyppien liittyvän keskustelun avaamisessa, ja näin ollen myös niiden purkamisessa. (Aerila 2010, 183.)

Freestone ja O'Toole ovat tutkineet kaunokirjallisuuden lukemisen yhteyttä ympäristöarvojen kehittymiseen. Heidän haastattelututkimuksensa osoitti, että haastateltavilla oli hyvin yksityiskohtaisia muistoja lapsuudessa lukemistaan kaunokirjallisista teoksista. Yleisimmin mainittuja kirjailijoita olivat Tolkien, Blyton ja Rowling, joiden kirjoissa näkyvät ympäristökasvatukselle tyypillisistä asioista

seikkaileminen luonnossa ja päähenkilöiden arvot. Myös haastateltavat itse tunnistivat kaunokirjallisuudessa ympäristöön liittyvää tietoa. (Freestone & O'Toole 2016, 509-512.)

Luonnolla on ollut suuri rooli suomalaisessa lastenkirjallisuudessa. Luontoon, ekologiaan sekä ihmisten ja eläinten väliseen vuorovaikutukseen liittyvät teemat ovat näkyneet esimerkiksi Topeliuksen kertomuksissa, jotka on kirjoitettu lähes sata vuotta ennen kestävän kehityksen aikakautta. Myöhemmin lastenkirjallisuudessa on esiintynyt erilaisia ajankohtaisia ympäristökysymyksiä, kuten ilmastonmuutosta ja kierrättämistä, koskevia kannanottoja. (Laakso, Lahtinen & Heikkilä-Halttunen 2011, 9-10.) Esimerkiksi vuonna 1944 ilmestyneestä *Pessi ja Illusia*-teoksesta on löydetty kannanottoja luonnonsuojelun puolesta sekä luonnon ja ihmisten välisestä valtasuhteesta (Melkas 2011, 128-135). Muumi-kirjoista taas etenkin *Muumipeikko ja Pyrstötähti*-teoksessa kuvataan maailmaa uhkaavia luonnonkatastrofeja (Happonen 2011, 151). Helakisan *Ellivelli-karamelli*-teoksessa ympäristön huolehtimista kuvataan ainoana keinona välttää ekokatastrofita (Heikkilä-Halttunen 2011, 205). Ekologiseen kestävyysliikkeen liittyvät teemat, kuten ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus ovat tulleet esiin ekokriittisen kirjallisuustutkimuksen piirissä. Ilmastonmuutos on esiintynyt 2000-luvulla ilmestyneissä Leksomin *Jepata Nasta Pohjoisnavalla*- sekä Nopolan ja Bondestamin *Anna Talven outo viivytyt. Satu niille, jotka ikävöivät vuodenaikoja*-teoksissa. (Lappalainen 2011, 308). Topelius taas on jo 1800-luvulla kirjoittamissaan tarinoissa korostanut kaikkien eliöiden merkitystä osana luontoa (Kirstinä 2011, 52-53).

1.3 Kestävä kehitys ja sen ulottuvuudet

Kansainvälinen luonnonsuojeluliitto on kuvannut vuonna 1980 julkaistussa strategiassaan kestävää kehitystä erilaisten tavoitteiden kokonaisuutena. Sen mukaan kestävän kehityksen tavoitteena on muun muassa vähentää köyhyyttä ja taloudellista epätasa-arvoa, mahdollistaa koulutus ja terveys sekä huolehtia tärkeistä ekologisista prosesseista ja geneettisestä monimuotoisuudesta (IUCN 1980, 62). Kestävälle kehitykselle asetettiin tavoitteet vuoden 1992 ympäristökonferenssissa Rio de Janeirossa (Tani, Cantell, Koskinen, Nordström & Wolff 2007, 197). Rirossa asetettujen kestävän kehityksen tavoitteiden lähtökohtana olivat yhteiskunnassa vallitsevat tarpeet

ympäristönsuojelullisen näkökulman lisäksi. Tavoitteissa huolenaiheina olivat köyhyys, terveydenhuollon ongelmat, lukutaidottomuus sekä ekosysteemien heikkeneminen. (United Nations 1992, 3.)

Siirilän (2016, 4) mukaan nämä tavoitteet voidaan yhdistää kestävän kehityksen taloudelliseen, sosiaaliseen ja ekologiseen näkökulmaan. Myös Gough (2002, 7) kuvaa kestävää kehitystä ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyys yhdistelmäksi. Hänen mukaansa kestävän kehityksen kolmijaossa käsite rakentuu ihmisten tarpeiden ympärille, jolloin yhtään osa-aluetta ei voi olla olemassa ilman toisiaan (Gough 2007, 8). Siksi tässä tutkimuksessa tarkastellaan kestävää kehitystä näiden osien kokonaisuutena. Sosiaaliseen kestävyys on yhdistetty usein myös kulttuurinen näkökulma, johon liittyvät muun muassa oman kulttuuri-identiteetin vahvistaminen ja muiden kulttuurien tunteminen ja arvostaminen (Tani ym. 2007, 197). Tutkimuksessa huomioidaan myös kulttuurinen kestävyys.

Åhlberg (2019) on jakanut ihmiskunnan pääomat neljään kategoriaan. Ne sisältävät luonnon pääoman, jonka tehtävänä on huolehtia, että ihmisillä on olennaiset perustarpeet, kuten happea ja puhdasta vettä. Inhimillisellä pääomalla tarkoitetaan ihmisten tietoja ja taitoja ja sosiaalisella pääomalla ihmisten välistä luottamusta ja yhteistyötä. Rakennetulla pääomalla viitataan infrastruktuuriin, siis kaikkeen rakennettuun ympäristöön, ja rahallista pääomaa pidetään välineenä todellisten tarpeiden tyydyttämiseen ja muiden pääomien ylläpitämiseen. (Åhlberg 2019.) Åhlbergin nimeämät neljä pääomaa korostavat samankaltaisia asioita, joita kestävän kehityksen tavoitteissa on korostettu (IUCN 1980, 62; United Nations 1992, 2-5).

1.3.1 Ekologisesti kestävä kehitys

Ekologisen kestävyysden kantokyky on ylittynyt ihmiskunnan toimesta. Tähän liittyy esimerkiksi ilmastonmuutos, jonka seurauksena maapallon keskilämpötila ja meriveden pinta ovat nousseet ja jääpeite kutistunut. Kasvihuonekaasupäästöt ovat päätyneet lisääntyvässä määrin ilmakehään teollisen vallankumouksen ajalta, 1800-luvun puolivälistä lähtien. Maapallon kantokyvyn yhdeksästä kriittisestä raja-arvosta on ylitetty neljä. Ilmakehän hiilidioksidipitoisuuden raja-arvo on ylittynyt, mikä tarkoittaa ilmastonmuutoksen kriittisen rajan ylittymistä. Lisäksi raja-arvot on ylitetty

biokemiallisten kiertojen häiriintymisessä, biologisen monimuotoisuuden menetyksessä ja maa-alueiden muutoksissa. (Siirilä 2016, 12, 14.)

Yksi ilmaston lämpenemisen vaikutus on vuodenaikojen erojen hälventyminen, kun etenkin talvisin lämpötilat kohoavat (Ruosteenoja, Räisänen, Venäläinen, Kämäräinen & Pirinen 2016, 5). Ilmastomuutoksen seurauksena ympäristössä tapahtuu monia muutoksia. Se aiheuttaa merenpinnan nousua, jäätiköiden sulamista ja äärimmäisten sääolojen lisääntymistä. Lisäksi joidenkin kasvi- ja eläinlajien selviytyminen vaikeutuu lämpimämmissä olosuhteissa. (Euroopan komissio 2019.) Ilmastomuutos vaikuttaa siis myös luonnon monimuotoisuuden säilymiseen.

Siirilä (2016, 48, 55) on tutkinut kestävän kehityksen RCE Espoo-asiantuntijaverkoston jäsenorganisaation edustajien tulkintaa kestävän kehityksen osa-alueista. RCE-verkosto toimii paikallisen yhteistyön kehittäjänä edistääkseen kestävän kehityksen kasvatusta. Tutkittavat mainitsivat ekologiseen kestävyyteen liittyen esimerkiksi luonnonvarojen kestävän käytön, ekosysteemien elinvoimaisuuden ja biodiversiteetin. (Siirilä 2016, 45, 177.)

Toivanen (2017) on tutkinut suomalaisten luokanopettajien arvojen ja kestävän kehityksen kasvatuksen välistä suhdetta. Peruskoulujen opettajille tehdyssä kyselytutkimuksessa opettajat vastasivat, minkä verran erilaiset kestävän kehityksen teemat näkyivät heidän opetuksessaan. Ekologisen kestävyyden teemat liittyivät esimerkiksi kuluttamiseen, kuten kuluttajan ympäristövastuuseen sekä eettisiin kysymyksiin, joita elintarvikkeisiin ja kulutustavaroihin sekä niiden tuottamiseen ja käyttöön liittyy. Lisäksi kysyttiin ihmisten aiheuttamien ympäristöhaasteiden sekä ympäristön tilaan liittyvien yksilön ja yhteisön vastuukysymysten näkymisestä opetuksessa. Myös kysymys luonnon hyötykäyttöä korostavista arvoista liittyi ekologiseen kestävyyteen. (Toivanen 2017, 48.)

Saloranta (2017) on tutkinut kestävän kehityksen kasvatusta suomalaisten peruskoulujen alaluokilla. Hänen tutkimuksessaan selvitettiin, millaisia merkityksiä koulujen toimintakulttuurilla on kestävän kehityksen kasvatuksessa. Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisesti kyselytutkimuksena, ja siihen yhdistettiin kvalitatiivisena osiona teemahaastattelu. Saloranta jakoi kestävän kehityksen teemat ekologisiin ja taloudellisiin sekä sosiaalisiin ja kulttuurisiin, joiden mukaan kyselyn väittämät jaoteltiin. Ekologisiin ja taloudellisiin teemoihin liittyi muun muassa energiansäästämistä, kalusteiden ja muiden tuotteiden uudelleenkäyttöä ja kierrätystä sekä elämäntapoihin liittyviä asioita. (Saloranta 2017, 120-156.)

Suomalaisten ympäristöasenteiden muutoksia on tutkittu 20 vuoden ajan, vuosien 1991 ja 2010 välillä. Vaikka ympäristöongelmat ovat enenevässä määrin olleet näiden vuosien aikana esillä, muutosta asenteissa ei ole juurikaan tapahtunut. Henkilöiden, jotka pitävät tärkeänä omien tekojen tekemistä ympäristön suojelemiseksi, määrä ei ole juurikaan muuttunut 20 vuoden aikana. Prosenttiosuus myönteisesti tähän kysymykseen vastanneista on ollut vuonna 1991 45 % ja 2010 47 %. Toisaalta huolestuneisuus ympäristöasioista on lisääntynyt, koska vuonna 2010 66% on kokenut ilmastonmuutoksen uhkana ihmiskunnalle. Tälle tulokselle ei ole vertailukohtaa muilta vuosilta, mutta prosenttiosuuden suuruus ympäristötekojen tekemiseen olevien ihmisten osuuteen verrattuna osoittaa sen, että huolestuneisuus ei vielä takaa ihmisten valmiutta tuoda oma panoksensa ympäristöasioihin. (Puohiniemi 2011, 32-34.) Samankaltaisia huomioita on tehty myös muissa tutkimuksissa. Vaikuttaa, ettei ympäristöuhkiin suhtauduta tarpeeksi vakavasti kouluissa, vaikka ne tiedostetaankin. Ympäristöaiheet saatetaan myös kokea niin uhkaavina, että ne halutaan sen vuoksi sivuuttaa. (Aarnio-Linnanvuori 2018, 75.)

1.3.2 Sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys

Sosiaaliseen kestävyys liittyä muista huolehtiminen ja sen ymmärtäminen, että yhteisön hyvinvointi vaikuttaa omaan hyvinvointiin. Ihmisten identiteetit muodostuvat monista tekijöistä, mikä tekee kaikista keskenään erilaisia. Kun yksilön henkilökohtaisen identiteetin kehittymistä tuetaan, myös hän hyväksyy helpommin muut, ja tämä taas kasvattaa yhteisöllisyyttä. (Tani ym. 2007, 199.) Myös Siirilän (2016, 20) mukaan yhteisöllisyys on tärkeä osa kestävästä kehitystä ja sosiaalisen kestävyys näkökulmaa, koska sen avulla hyvinvointi ilman materiaalisia asioita lisääntyy. Sosiaalisen järjestelmän toimiminen vaatii myös sen jäsenten välistä luottamusta ja yhteistä merkitystä (Missimer 2015, 43).

Kulttuurisen kestävyys tehtävä on monikulttuurisen kompetenssin lisääminen, joka tarkoittaa monikulttuurisissa yhteisöissä toimimisen taitoa. Sitä voidaan kehittää vahvistamalla omaa kulttuuri-identiteettiä sekä oppimalla tuntemaan ja arvostamaan erilaisia kulttuureja. Lisäksi on tärkeää kehittää kulttuurien välistä vuorovaikutusta. (Tani ym. 2007, 197.) Kansakuntien ylläpitäessä omaa kulttuuriaan, pysyy samalla maailmanlaajuinen kulttuurien moninaisuus yllä (Siirilä 2016, 20).

Toivasen (2017, 49) tutkimuksessa, jossa suomalaisilta luokanopettajilta kysyttiin kestävän kehityksen osa-alueiden näkymisestä opetuksessa, sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävyys liittyvät kysymykset koskivat tasa-arvoa, ihmisarvoa sekä yksilön ja yhteisön vastuuta muiden hyvinvoinnista. Siirilän (2016, 177) tutkimuksessa sosiaaliseen kestävyys liitettiin muun muassa ihmisoikeuksien, koulutuksen, osallisuuden sekä kulttuurisen kestävyys näkökulmat. Salorannan (2017, 156) tutkimuksessa sosiaaliset ja kulttuuriset teemat liittyivät työhyvinvointiin, kiusaamistapausten selvittämiseen, koulukuraattoripalveluihin, kulttuuriin, taiteeseen ja omiin perinteisiin sekä uskontoihin ja kansainväliseen yhteistyöhön.

1.3.3 Taloudellisesti kestävä kehitys

IUCN:n (1980) strategian mukaan kestäväan kehitykseen kuuluu, että pyritään vähentämään taloudellista epätasa-arvoa varakkaiden maiden ja vähävaraisten kehitysmaiden välillä sekä parantamaan kaikkein köyhimpien elinehtoja. Kestävän kehityksen taloudellisella ulottuvuudella tarkoitetaan yhteiskuntien varallisuutta, velkaantuneisuutta sekä kykyä rahoittaa palvelut (Rouhinen 2014, 92). Talouskasvun tulisi tapahtua ekologinen kestävyys huomioiden ja ympäristökysymykset tulisi integroida taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen osaksi. (Siirilä 2016, 15-16). Palvelujen ja tavaroiden tuottamisessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että ympäristöä rasitettaisiin mahdollisimman vähän (Wolff 2004, 24).

Toivasen (2017, 48) tutkimuksessa taloudelliseen kestävyys liittyvät kysymykset koskivat talouskasvusta aiheutuneita haasteita ihmisten hyvinvoinnin ja ympäristön näkökulmasta. Lisäksi kysyttiin ihmisten taloudelle ja sen vakaudelle aiheuttamista haasteista. Ympäristömuutosten aiheuttamia haasteita pohdittiin talouden sekä ihmisten hyvinvoinnin näkökulmasta. Taloudellinen kestävyys sisälsi Siirilän (2016, 177) tutkimuksessa asiantuntijoiden tulkinnoissa esimerkiksi taloudellisen omavaraisuuden ja vastuullisuuden. Salorannan (2017, 156) tutkimuksessa taloudellinen kestävyys oli liitetty osaksi ekologista kestävyysttä, eikä siinä näkynyt juurikaan selkeitä pelkästään taloudelliseen kestävyys liittyviä asioita. Siinä painotettiin esimerkiksi hankintojen uudelleenkäyttömahdollisuuksia, kierrätettävyyttä ja huollettavuutta sekä ympäristövaatimusten sisällyttämistä tarjouspyyntäihin, joita koulu tekee (Saloranta 2017,156).

1.3.4 Kestävän kehityksen ulottuvuudet suhteessa toisiinsa

Siirilän tutkimuksen mukaan asiantuntijoiden vastauksissa kestävän kehityksen ekologinen, taloudellinen ja sosiaalinen ulottuvuus näkyivät noin kolmasosassa tulkintoja (Siirilä 2016, 182). Toivasen (2017, 56) tutkimuksessa kävi ilmi, että kestävän kehityksen sosiaalinen ja kulttuurinen puoli, esimerkiksi tasa-arvoon liittyvät asiat, tulivat opettajien mielestä eniten esiin heidän omassa opetuksessaan. Ekologisesti kestävä kehitys näkyi opetuksessa toiseksi eniten ja taloudellinen ulottuvuus vähiten. (Toivanen 2017, 56.) Salorannan (2017, 154) mukaan sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä edistävä toiminta oli suomalaisissa peruskouluissa rehtorien mukaan yleisempää, kuin ekologisen ja taloudellisen kestävyuden huomioiva toiminta. Suomalaisissa ammattikouluissa opiskelijat osasivat parhaiten sosiaaliseen kestävyYTEEN liittyviä asioita, kun taas ekologiseen kestävyYTEEN liittyvät asiat osattiin kestävän kehityksen osa-alueista huonoimmin (Räkköläinen 2017, 137).

On kiinnostavaa, että sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys on korostunut sekä opettajien toiminnassa, koulujen toimintakulttuurissa, että opiskelijoiden osaamisessa. Tämä antaisi viitteitä siitä, että mitä enemmän aiheeseen panostetaan, sitä enemmän se vaikuttaa laajemminkin. Tutkimustuloksissa eniten yllätti se, että ekologisen kestävyYDEN osaaminen oli kestävän kehityksen osa-alueista heikointa. Koska nykypäivänä nimenomaan ekologiset näkökulmat ovat vahvasti esillä jatkuvasti, olisi voinut kuvitella, että nuorten osaaminen juuri tällä osa-alueella olisi ollut parempaa. Toisaalta tulos antaa viitteitä siitä, että ekologista näkökulmaa täytyy tuoda lisää lasten ja nuorten tietoisuuteen.

Kestävän kehityksen kaikki osa-alueet vaikuttavat toisiinsa. Esimerkiksi sosiaalisen kestävyYDEN haasteilla, kuten köyhyydellä, väestönkasvulla ja koulutuksella on voimakkaita vaikutuksia ekologisen ja taloudellisen kestävyYDEN ulottuvuuksiin. (Tani ym. 2007, 197.) Taloudellinen kestävyys taas on hyvin vahvasti yhteydessä ekologiseen kestävyYTEEN, koska monet taloudellisen kestävyYDEN tavoitteet liittyvät ekologisen

kestävyyden parantamiseen. Tällaisia tavoitteita ovat esimerkiksi ympäristörasitusten minimointi palvelujen ja tavaroiden tuottamisessa (Wolff 2004, 24).

2 TUTKIMUSONGELMAT

Tässä tutkimuksessa selvitetään kestävän kehityksen eri ulottuvuuksien teemojen esiintymistä Astrid Lindgrenin *Ronja Ryövärintytär*- ja *Vaahteramäen Eemeli*-teoksissa. Teemoja tarkastellaan luokanopettajan näkökulmasta, eli tarkoituksena on löytää työvälineitä kestävän kehityksen teemojen yhdistämiseksi osaksi kirjallisuuskasvatusta. Tutkimuksessa on yksi pääongelma, johon liittyy neljä alaongelmaa.

Olen valinnut tämän tutkimuksen aiheeksi kestävän kehityksen, koska se on ajankohtainen aihe opetussuunnitelman näkökulmasta (Opetushallitus 2014, 16, 24, 29). Se liittyy niin vahvasti opetussuunnitelman eri osa-alueisiin, että mielestäni on tärkeää pohtia, miten opettajat voisivat tuoda kestävän kehityksen osaksi opetusta. Kestävän kehityksen kasvatukseen liittyy vahvasti monitieteisyys (Laurie ym. 2016, 239, Aarnio-Linnanvuori 2018, 22), minkä vuoksi sitä voidaan tutkia äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen näkökulmasta.

Pääongelman tarkoituksena on selvittää, millaisia opetukseen soveltuvia kestävän kehityksen teemoja Astrid Lindgrenin *Ronja Ryövärintytär*- ja *Vaahteramäen Eemeli*-teoksissa ilmenee. Kestävän kehityksen ulottuvuudet on jaoteltu neljään teemaan, joita ovat ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus (mm. IUCN 1980, 62; Siirilä 2016, 4; United Nations 1992; 2-5 Wolff 2004, 24). Alaongelmissa selvitetään näiden teemojen esiintymistä Lindgrenin teoksissa.

1. Millaisia opetuksessa hyödynnettäviä kestävän kehityksen teemoja Astrid Lindgrenin teoksissa ilmenee?

- 1.1 Millaisia ekologisen ulottuvuuden teemoja teoksissa näkyy?
- 1.2 Millaisia taloudellisen ulottuvuuden teemoja teoksissa näkyy?
- 1.3 Millaisia sosiaalisen ulottuvuuden teemoja teoksissa näkyy?
- 1.4 Millaisia kulttuurisen ulottuvuuden teemoja teoksissa näkyy?

3 MENETELMÄ

Tämä tutkimus oli laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan merkityksiä, niitä ilmentäviä suhteita ja niistä muodostuvia kokonaisuuksia (Vilkkä 2015, 310). Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia merkityksiä, niiden suhteita ja niistä muodostuvia kokonaisuuksia kestävän kehityksen ulottuvuudet muodostivat kahdessa Astrid Lindgrenin teoksessa. Lähtökohtana laadulliselle tutkimukselle voidaan pitää sitä, että se kuvaa todellista elämää, ja todellisuus nähdään moninaisena. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kohteen mahdollisimman kokonaisvaltainen tutkiminen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.) Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin lastenkirjojen muodostamaa todellisuutta ja niiden mahdollisuuksia luokanopettajan työssä osana kestävän kehityksen kasvatusta. Myös tutkijan omat arvot näkyvät tutkimusta tehtäessä, koska arvoilla on suuri vaikutus siihen, kuinka tutkija pyrkii ymmärtämään tutkimaansa ilmiötä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Kestävä kehitys liittyy kokonaisuudessaan vahvasti arvoihin, minkä vuoksi se on jo itsessään arvoihin sidottu tutkimuskohde. Tutkimuksessa pyrittiin kuitenkin tarkastelemaan kestävää kehitystä aiempien tutkimusten ja määritelmien näkökulmasta.

3.1 Lastenkirjat tutkimusaineistona

Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää valmista aineistoa, esimerkiksi jotakin kulttuurin tuotetta (Eskola & Suoranta 1998, 343). Tässä tutkimuksessa käytettiin tutkimusaineistona valittuja Astrid Lindgrenin kirjoja. Valitsin tutkimuskohteeksi lastenkirjat, koska kirjallisuuskasvatuksen avulla voidaan tukea esimerkiksi ajattelun taitoja, joita korostetaan myös kestävän kehityksen kasvatuksessa. (Sarmavuori 2007, 113; Cantell & Koskinen 2004, 73) Lukeminen rikastuttaa myös mielikuvitusta (Sarmavuori 2007, 113), mikä tutkimusten mukaan on tärkeää kestävän kehityksen kasvatuksessa (Caiman ja Lundegård 2014, 688). Lisäksi kirjallisuuden avulla voidaan ymmärtää elämän monimuotoisuutta (Sarmavuori 2007, 114), mikä taas on tärkeää etenkin kestävän kehityksen ekologisen (Wolff 2004, 24) ja kulttuurisen (Tani ym. 2007, 197) ulottuvuuden kannalta.

Valitsin Astrid Lindgrenin tuotannosta tutkimuskohteekseni *Ronja Ryövärintytär*-teoksen (240 s.). Se on melko tunnettu lastenkirja, mutta ei kuitenkaan yhtä suosittu, kuin esimerkiksi *Peppi Pitkätossu*. Kuitenkin aiemmat tutkimukset antavat viitteitä etenkin luontoteeman vahvasta ilmenemisestä teoksessa (Dahlbacka 2010; Natov 2007). Lisäksi se on Lindgrenin lastenkirjoista uusimpia, mutta kirjoitettu kuitenkin vuonna 1981 (Lindgren 1981, 6), eli ennen, kuin ympäristökasvatus ja kestävä kehitys saivat nykyisenlaisen merkityksen. Toisaalta ympäristökasvatuksesta on alettu puhua jo 1960-luvulla ja ympäristökasvatuksen tavoitteet hyväksyttiin ministeritasolla vuonna 1977 YK:n ympäristökonferenssissa (Wolff 2004, 19), joten kirjan kirjoittamisen aikaan ympäristökasvatus ei ole ollut täysin tuntematon käsite. *Ronja Ryövärintytär* on edelleen myös suosittu kirja suomalaisten oppilaiden keskuudessa (Grünthal ym. 2019, 174). Lisäksi siinä korostuvat ympäristökasvatukselle tyypilliset asiat, joita ovat Freestonen ja O'Toolen (2016, 511) mukaan luonnossa seikkaileminen ja arvot.

Halusin tarkastella kestävän kehityksen teemojen ilmenemistä toisessa saman kirjailijan teoksessa *Ronja Ryövärintyttären* lisäksi. Valitsin toiseksi tutkimuskohteekseni *Vaahteramäen Eemeli*-teoksen (40 s.). Se on ilmestynyt alun perin vuonna 1963 (Astrid Lindgren Company 2019), ja on siis huomattavasti *Ronja Ryövärintytärtä* vanhempi. Myös sen tapahtumapaikka on hyvin erilainen, kuin *Ronja Ryövärintyttäreessä*, joten kestävän kehityksen teemat saattavat esiintyä siinä hyvin erilaisina *Ronja Ryövärintyttäreeseen* verrattuna.

3.2 Aineiston analyysi

Laadullista aineistoa analysoitaessa tarkoituksena on sen selkeyttäminen, tiivistäminen ja sitä kautta uuden tiedon tuottaminen (Eskola & Suoranta 1998, 399). Tässä tutkimuksessa pyrittiin löytämään valituista Lindgrenin lastenkirjoista kestävän kehityksen eri ulottuvuuksiin liittyviä teemoja ja sitä kautta tarkastella niiden mahdollisuuksia osana kestävän kehityksen kasvatusta. Tutkimusaineiston analysointimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysiä, joka mahdollistaa kirjallisten dokumenttien, kuten kirjojen, systemaattisen ja objektiivisen analysoinnin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117).

Aineisto analysoitiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla, jolloin aiempi teoria viitoitti analyysia, mutta ei toiminut suoraan analyysin pohjana (Tuomi & Sarajärvi 2018, 110). Ensin muodostettiin analyysirunko (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127-128), johon

merkittiin 1. tutkimuskysymyksen ja aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta valitut neljä pääluokkaa, joita olivat ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys (esim. Kestävä kehitys 2019; Siirilä 2016; Wolff 2004; Tani ym. 2007; Rouhinen 2014; Toivanen 2017; Saloranta 2017; Rökköläinen 2017). Vaikka tutkimuskirjallisuudessa sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys on usein yhdistetty yhdeksi termiksi, halusin erottaa ne omiksi luokikseen, koska niissä on myös selkeitä eroja. Sosiaalinen kestävyys korostaa hyvinvointiin ja muiden auttamiseen liittyviä asioita, ja kulttuurisessa kestävyudessa taas korostuvat oman kulttuuri-identiteetin kehittyminen ja muiden kulttuurien arvostaminen (Tani ym. 2007, 197, 199).

Pääluokat jaettiin alaluokkiin siten, että ekologisen kestävyuden alaluokat olivat ilmastomuutos, biologinen monimuotoisuus ja luonnonvarojen kestävä käyttö (Siirilä 2016, 12; Wolff 2004, 24), taloudellisen kestävyuden alaluokat ekologisen kestävyuden huomioiva talouskasvu ja taloudellisen epätasa-arvon vähentäminen (Siirilä 2016, 15-16; IUCN 1980), sosiaalisen kestävyuden alaluokat olivat yhteisöllisyys ja muista huolehtiminen (Tani ym. 2007, 199; Siirilä 2016, 20) ja kulttuurisen kestävyuden alaluokat olivat kulttuuri-identiteetin vahvistaminen, muiden kulttuurien tunteminen ja arvostaminen sekä kulttuurien vuorovaikutus (Tani ym. 2007, 197).

Ilmastomuutos kuuluu yleisesti kestävä kehityksen ekologisen kestävyuden määritelmään, koska siinä mainitaan luonnon kuormittamisen vähentäminen omilla valinnoilla (Kestävä kehitys 2019). Esimerkiksi Siirilä (2016, 12) ja Wolff (2004, 24) mainitsevat ilmastomuutoksen hillitsemisen yhdeksi ekologisesti kestävä kehityksen tärkeimmistä tehtävistä. Biologinen monimuotoisuus on ilmastomuutoksen tavoin yksi kestävä kehityksen ydinkäsitteistä, koska ekologinen kestävyys pyrkii luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen (Kestävä kehitys 2019). Myös Wolff (2004, 24) korostaa biologisen monimuotoisuuden turvaamista yhtenä ekologisen kestävyuden tavoitteena. Luonnonvarojen kestävä käyttö korostui tutkimuskirjallisuudessa ilmastomuutoksen ja biologisen monimuotoisuuden ohella tärkeänä osana ekologista kestävyyttä (esim. Wolff 2004, 24; Siirilä 2016, 177.) Siirilän (2016, 45, 177) tutkimuksessa kestävä kehityksen kasvatuksen edistäjänä paikallistasolla toimivan RCE Espoo-asiantuntijaverkoston jäsenorganisaation edustajat mainitsivat luonnonvarojen kestävä käytön osaksi ekologista kestävyyttä.

Siirilä (2016, 15-16) korostaa ekologisen kestävyuden huomioimista talouskasvun yhteydessä ja Wolff (2004, 24) ympäristörasitusten minimoimista palvelujen ja tavaroiden tuottamisessa. Taloudellisen kestävyuden käsitteeseen liittyy vahvasti myös

taloudellisen epätasa-arvon vähentäminen varakkaiden maiden ja kehitysmaiden välillä (IUCN 1980). Siirilän (2016, 45, 177) tutkimuksen tuloksissa tulivat esiin myös omavaraisuus ja vastuullisuus, joista molemmat voidaan mielestäni liittää taloudellisen epätasa-arvon vähentämiseen. Vastuullisuus liittyy myös taloudellisen kestävyys ekologiseen näkökulmaan.

Tani ym. (2007, 197) ovat kuvanneet kulttuurista kestävyttä selkeästi. He painottavat kulttuurisessa kestävydessä erityisesti monikulttuurisen kompetenssin lisäämistä, eli monikulttuurisissa yhteisöissä toimimista. Siihen kuuluvat esimerkiksi oman kulttuuri-identiteetin vahvistaminen ja erilaisten kulttuurien tunteminen ja arvostaminen (Tani ym 2007, 197), jotka olen valinnut kulttuurisesti kestävä kehityksen alaluokiksi.

Tani ym. (2007, 199) ovat liittäneet sosiaaliseen kestävyteen muista huolehtimisen. Tani ym. (2007, 199) ja Siirilä (2016, 20) korostavat myös yhteisöllisyyden merkitystä osana sosiaalisesti kestävä kehitys. Sosiaalisesti kestävä kehitys on liitetty oleellisenä osana myös tasa-arvo (esim. Rouhinen 2014, 98; Toivanen 2017, 24), ihmisoikeudet (Siirilä 2016, 177) ja koulutus (Tani ym. 2007, 197)..

TAULUKKO 1. Analyysirunko

Yläluokka	Ekologisesti kestävä kehitys	Taloudellisesti kestävä kehitys	Sosiaalisesti kestävä kehitys	Kulttuurisesti kestävä kehitys
Alaluokka	Ilmastonmuutos	Ekologisen kestävyys huomioiva talouskasvu	Yhteisöllisyys	Kulttuuri-identiteetin vahvistaminen
Alaluokka	Biologinen monimuotoisuus	Taloudellisen epätasa-arvon vähentäminen	Muista huolehtiminen	Muiden kulttuurien tunteminen ja arvostaminen
Alaluokka	Luonnonvarojen kestävä käyttö			

Aineiston analysointi aloitettiin laadulliseen analyysiin tarkoitetulla NVivo Plus-ohjelmalla. Kirjan sivut skannattiin ja lisättiin ohjelmaan. Sen jälkeen ohjelmaan merkittiin koodeiksi ekologisesti kestävä kehitys, taloudellisesti kestävä kehitys,

sosiaalisesti kestävä kehitys sekä kulttuurisesti kestävä kehitys, joita aineistosta etsittiin ja merkittiin. Koodatut kohdat olivat virkkeen osia, kokonaisia virkkeitä tai usean virkkeen kokonaisuuksia.

Aineiston käsittelyä jatkettiin Powerpoint-ohjelmalla siten, että molempien teosten neljästä eri teemasta (ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä kehitys) muodostettiin omat Powerpoint-esitykset. Kuhunkin teemaan liittyvät kirjan kohdat lisättiin niitä kuvaaviin esityksiin. Eri koodeihin sopivat kirjan kohdat luokiteltiin ensin pelkistetyiksi ilmauksiksi ja jäsenneltiin sen mukaan, mitkä kohdat ilmaisivat keskenään samankaltaisia asioita. Tämän jälkeen kirjan kohdat ja niitä kuvaavat pelkistetyt ilmaukset yhdistettiin niitä kuvaaviin alaluokkiin. Ensimmäisellä tarkastelukerralla teoksista löytyi useita kestävän kehityksen teemoihin liittyviä kohtia. Osa niistä sopi useampaan alaluokkaan ja yläluokkaan. Lisäksi kulttuurisesti kestävän kehityksen yläluokassa oli kulttuurien välinen vuorovaikutus-niminen alaluokka ja sosiaalisen kestävyys yläluokkaan oli kehitelty tutkimuksen edetessä ylimääräinen hyvinvointi-niminen alaluokka.

Lopuksi aineistosta löytyneet kestävän kehityksen ulottuvuuksia käsittelevät kohdat käytiin läpi toisen kerran. Samalla kestävän kehityksen ylä- ja alaluokkien määrittelyjä tarkennettiin ja aineistosta karsittiin epäselvät kohdat. Tällöin kulttuurien välinen vuorovaikutus-alaluokka poistettiin kokonaan, koska se oli ikään kuin kahden muun kulttuurisesti kestävän kehityksen yläluokan seuraus, eikä näin ollen voinut toimia omana alaluokkana. Myös hyvinvointi-alaluokka poistettiin, koska se oli liian laaja ja abstrakti käsite sosiaalisen kestävyys kuvaamiseen.

Ekologisen kestävyys yläluokkaan kuuluvaan biologisen monimuotoisuuden alaluokkaan valittiin kohtia, joissa kuvattiin metsän, eliöiden tai yleisemmin luonnon monimuotoisuutta tai käänteisesti luonnon kuihtumista. Lisäksi siihen yhdistettiin eläinten kohtelua kuvaavat kohdat. Ilmastomuutokseen liitettiin kohdat, joissa kuvattiin ilmastomuutokseen liittyviä asioita, kuten sään ääri-ilmiöitä tai huolta vuodenajoista. Luonnonvarojen kestävän käytön alaluokkaan etsittiin kohtia, joissa käsiteltiin luonnonvarojen riittävyyttä tai loppumista.

Kulttuurisesti kestävän kehityksen yläluokkaan kuuluvaan kulttuuri-identiteetin vahvistamiseen liitettiin kohdat, jotka kuvasivat oman kulttuurin tapoja. Muiden kulttuurien tuntemiseen ja arvostamiseen liitettiin kohdat, joissa kuvattiin muiden kulttuurien ymmärtämistä tai käänteisesti vihaa toisia kulttuureita kohtaan. Sosiaalisesti kestävän kehityksen yläluokkaan kuuluvaan muista huolehtimisen alaluokkaan

yhdistettiin kohdat, joissa kuvattiin toisista välittämistä ja auttamista. Yhteisöllisyyteen liitettiin kohdat, joissa kuvattiin yhteistyötä tai käänteisesti riitelyä ja yksinäisyyttä.

Taloudellisesti kestävänsä kehityksen yläluokkaan kuuluvaan taloudellisen epätasa-arvon vähentämisen alaluokkaan yhdistettiin köyhyyttä ja sen epätasa-arvoista jakautumista sekä ryöstelyä ja sen epäoikeudenmukaisuutta kuvaavat kohdat. Ekologisen kestävyys huomioivan talouskasvun alaluokkaan etsittiin kohtia, joissa kuvattiin taloudellisen kehityksen ja luonnonsuojelun välisiä yhteyksiä tai ristiriitoja.

3.3 Menetelmän luotettavuus

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa luotettavia ja päteviä tuloksia. Luotettavuutta voidaan mitata ja arvioida eri tavoin. Tutkimuksen reliaabeliudella tarkoitetaan mahdollisuuksia toistaa sen mittaustulokset. Validiudella taas tarkoitetaan sitä, miten hyvin menetelmä mittaa mitattavaa asiaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 226.) Tutkimuksen validiutta ja reliaabeliutta on itse vaikea arvioida. Niiden arvioimiseksi tarvittaisiin mielestäni toisen tutkijan tai useampien tutkijoiden näkemys, koska omaa työtä on hankala tarkastella muiden näkökulmista. Yksi tutkimuksen luotettavuutta lisäävistä tekijöistä onkin tutkijakollegoiden tekemä arviointi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 165). Tällaista arviointia on tehty tämän työn eri vaiheissa, kun muut tutkijat ovat lukeneet työtä ja antaneet siitä palautetta.

Tutkimuksen validiteetin yhteydessä voidaan puhua ulkoisesta ja sisäisestä validiteetista. Ulkoista validiteettia pohdittaessa kiinnitetään huomiota tutkimuksen yleistettävyyteen ja siihen, millaisten ryhmien kohdalle yleistäminen sopii. Sisäisessä validiteetissa taas on kyse tutkimuksen omasta luotettavuudesta. Siihen liittyvät esimerkiksi kysymykset käsitteiden ja teorian valinnasta. (Metsämuuronen 2006, 48.) Mielestäni ulkoinen validiteetti on ikään kuin tarkastelua tutkimuksen ulkopuolelta, jolloin pohditaan sitä, miten tutkimus voisi olla mahdollisimman monen käytettävissä ja hyödynnettävissä. Käyttämäni tutkimusmenetelmä voi parhaimmillaan antaa mahdollisuuksia kestävänsä kehityksen teemojen tarkasteluun ja pohtimiseen. Toisaalta ilman empiiristä tutkimusta ja tulosten testaamista luokkatilanteessa, tietoja on vaikeampi yleistää. Sisäisen validiteetin kohdalla taas tarkastellaan tutkimusta omana

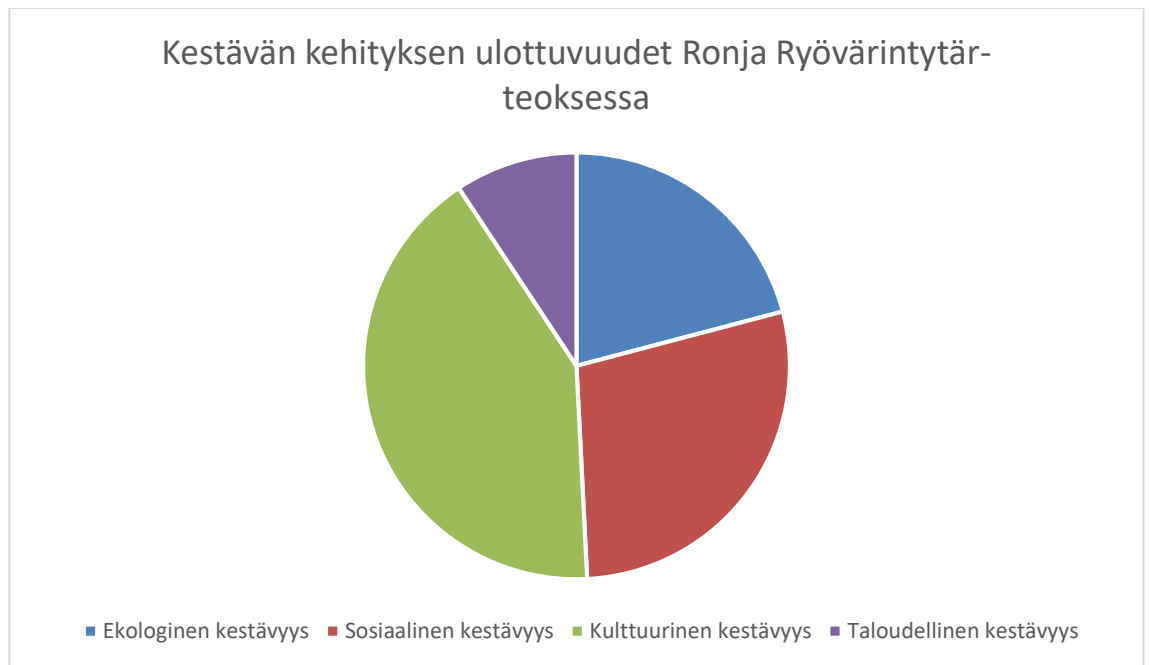

kokonaisuutenaan. Sekä ulkoisessa, että sisäisessä validiteetissa on kuitenkin pohjimmiltaan kyse siitä, miten tutkimus näyttäytyy muille ihmisille ja miten sitä voidaan hyödyntää.

Laadulliseen tutkimukseen liittyy luonnollisena osana aineistonkeruuseen liittyvä vaihtelu. Tutkijaa voidaan pitää yhtenä aineistonkeruun välineenä, jolloin hänen tulisi tiedostaa näkemystensä ja tulkintojensa kehittyminen. Laadulliselle tutkimukselle on siis tyypillistä, että tutkimusprosessin edetessä tutkijan tekemät tulkinnat muuttuvat. Jopa tutkittavan ilmiön ominaispiirteet saattavat muuttua prosessin aikana, ja niitä tarkasteltaessa myös tutkimusprosessin tulisi muuntua joustavasti. (Kiviniemi 2015, 84.) Tämä näkyy myös tässä tutkimuksessa, koska aineistoa on tarkasteltu ja käsitelty useaan kertaan ja varmasti tutkijan omat näkemykset muuttuvat ja kehittyvät tarkastelukerrasta toiseen.

4 TULOKSET

Ronja Ryövärintytär-teoksesta löytyi kaikkiin neljään kestävän kehityksen pääluokkaan liittyviä teemoja. Yhteensä kestävän kehityksen teemoja käsitteleviä kohtia löytyi 258 kohdasta. Ekologiseen kestävyys liittyviä teemoja käsiteltiin 54 (20,9 %), sosiaaliseen kestävyys liittyviä teemoja 73 (28,3 %), kulttuuriseen kestävyys liittyviä teemoja 107 (41,5 %) ja taloudelliseen kestävyys liittyviä teemoja 24 (9,3%) kohdassa. Taloudellinen kestävyys korostui siis selvästi muita kestävän kehityksen ulottuvuuksia vähemmän.

KUVIO 1. Kestävän kehityksen eri ulottuvuuksien määrien suhde *Ronja Ryövärintytär*-teoksessa

Vaahteramäen Eemeli-teoksessa ilmeni *Ronja Ryövärintytär*-teoksen tavoin kaikkiin kestävän kehityksen pääluokkiin liittyviä teemoja. Siinä kestävän kehityksen teemoja esiintyi yhteensä 50 kohdassa. Ekologiseen kestävyys liittyviä kohtia oli kuusi (12 %), kulttuuriseen kestävyys liittyviä kohtia 10 (20 %) ja sosiaaliseen kestävyys liittyviä 30 (60 %). *Vaahteramäen Eemeli*-teoksessa taloudellisen kestävyys teemoja näkyi neljässä (8 %) kohdassa.

KUVIO 2. Kestävän kehityksen eri ulottuvuuksien määrien suhde *Vaahteramäen Eemeli-teoksessa*

4.1 Ekologisesti kestävä kehitys

Suurin osa *Ronja Ryövärintytär*-teoksen ekologista kestävyyttä kuvaavista kohdista (46) liittyi luonnon monimuotoisuuteen. Kaksi kohtaa liittyi luonnonvarojen kestäväään käyttöön ja kuusi kohtaa ilmastonmuutokseen. *Vaahteramäen Eemeli-teoksessa* kaikki kuusi ekologista kestävyyttä kuvaavaa kohtaa liittyivät luonnon monimuotoisuuden alaluokkaan. Luonnonvarojen kestäväää käyttöä ja ilmastonmuutosta siinä ei kuvattu lainkaan.

4.1.1 Luonnon monimuotoisuus

Ronja Ryövärintytär-teoksessa luonnon monimuotoisuutta kuvaavissa kohdissa korostuivat etenkin metsän monimuotoisuuden ja erilaisten eliöiden kuvaukset, metsän monimuotoisuuden hienous ja eläinten kohtelu. Joissakin kohdissa kuvattiin luonnon monimuotoisuutta käänteisesti kuvaamalla luonnon äänten hiljenemistä ja loppumista sekä luonnon kuihtumista.

Tekstissä kuvattiin paljon erilaisia eliöitä ja niiden monimuotoisuutta. Todellisten eläinlajien lisäksi kuvattiin kuviteltuja olentoja, mikä lisää monimuotoisuuden vaikutelmaa: metsässä voi ajatella olevan eläin- tai kasvilajeja, joita ei edes tunneta.

”—Sitten kai tiedät, että tämä on myös ajattarain, männiäisten, kakkiaisten ja pönthiittisten metsä.” (RR, 56)

Kirjassa kuvattiin yleisesti metsän monimuotoisuutta, kuten sen erilaisia ääniä ja luonnon elementtejä:

”Lammen ympärillä oli isoja, sammaleisia kivenjärkäleitä kiivetä ja kuusia ja mäntyjä kavuta.” (RR, 22)

Joissakin kohdissa korostui metsän monimuotoisuuden tärkeys, koska niissä kuvattiin monimuotoisuuden hienoutta. Tällaisissa kohdissa kuvattiin kirjan henkilöiden myönteistä suhtautumista metsän erilaisia elementtejä ja niiden muodostamaa kokonaisuutta kohtaan. Etenkin päähenkilö Ronja koki metsän tärkeäksi ja hienoksi paikaksi juuri sen vuoksi, että metsä koostui niin monista asioista:

”Hänhän rakasti metsäänsä ja kaikkea mitä siellä oli. Kaikkia puita, kaikkia pikku järviä ja lampia ja puroja, joiden ohi he ratsastivat, kaikkia sammaleisia kallionnyppylöitä, kaikkia mansikka-aukioita ja mustikkapaikkoja, kaikkia eläimiä.” (RR, 186)

Kirjassa kuvattiin jonkin verran myös eläinten kohtelua. Siinä pohdittiin eläinten vangitsemista, kun Ronja ja Birk ottivat kiinni villihevosia. Toisaalta siinä kuvattiin paljon myös ystävällisyyttä eläimiä kohtaan ja niiden auttamista:

”He jäivät siksi yöksi tamman luo. He valvoivat kylmän yön, mutta ei se tehnyt mitään. He istuivat vierekkäin tuuhean kuusen alla, ja he puhuivat paljon, mutta eivät sanaakaan riidastaan. Oli kuin he olisivat unohtaneet sen. Ronja yritti kertoa, miten hän oli nähnyt kun karhu tappoi varsan, mutta vaiken. Se oli liian

vaikeaa. – Sellaista tapahtuu Matiaksenmetsässä ja kaikissa metsissä, sanoi Birk.” (RR, 166)

Lisäksi *Ronja Ryövärintytär*-teoksessa kuvattiin luonnon monimuotoisuutta käänteisesti. Luonnon monimuotoisuuden käänteisissä kuvauksissa näkyi luonnon äänien väheneminen ja loppuminen. Joissakin kohdissa kuvattiin luonnon kuihtumista:

”Muuten syysmetsä oli hämmästyttävän tyhjä. Kaikki siellä majaa pitävät olennot olivat kadonneet.” (RR, 71)

Vaahteramäen Eemeli-teoksessa luonnon monimuotoisuutta kuvattiin vain muutamassa kohdassa. Niissä luontokuvaus liittyi maalaismaisemaan ja sen runsaaseen kasvillisuuteen:

”Päivä oli kuin luotu pitoja varten. Aurinko paistoi, syreenit ja omenapuut kukkivat, ilma oli täynnä linnunlaulua, koko Kissankulma näytti kunnaallaan sievältä kuin postikortti.” (VE, 25)

Yhdessä luonnon monimuotoisuutta kuvaavassa kohdassa pohdittiin eläinten kohtelua, kun Eemeli oli laittanut naisen laukkuun hiiren ja toivoi tämän kohtelevan sitä hyvin.

4.1.2 Luonnonvarojen kestävä käyttö

Luonnonvarojen kestävä käyttö ei juurikaan näkynyt kummassakaan teoksessa. *Ronja Ryövärintytär*-teoksessa sitä ilmeni kahdessa kohdassa. Niissä vesi oli loppumassa, joten sen riittämiseen suhtauduttiin kriittisesti:

”Meillä on ollut tuskin vettäkään.” (RR, 98)

4.1.3 Ilmastonmuutos

Ilmastonmuutos ei juurikaan näkynyt suoraan kummassakaan teoksessa. *Ronja Ryövärintytär*-teoksessa pohdittiin paljon eri vuodenaikoja. Siitä löytyi lopulta kuusi kohtaa, jotka voitiin sijoittaa ilmastonmuutoksen alaluokkaan. Niistä yksi kuvasi vuodenaikojen vaihtumisen tärkeyttä ja kahdessa pohdittiin huolestuneina talven tuloa.

” – Jos tulee samanlainen talvi kuin viime vuonna, niin taidan tuskin hiihtää.” (RR, 199)

Kolmessa *Ronja Ryövärintytären* kohdassa kuvattiin sään ääri-ilmiöistä kovaa myrskyä:

”Lumimyrskyt ulvoivat jatkuvasti Matiaksenlinnan nurkissa.” (RR, 86)

4.2 Kulttuurisesti kestävä kehitys

Kulttuurisesti kestävä kehitys kaikki alaluokat tulivat esiin *Ronja Ryövärintytär*-teoksessa. Kulttuuri-identiteetin vahvistaminen näkyi tekstin 26 kohdassa, muiden kulttuurien tunteminen ja arvostaminen 79 kohdassa. Osa kohdista liittyi kulttuurisesti kestävä kehityksen alaluokkiin käänteisesti, sillä niissä esimerkiksi toisen kulttuurin arvostus oli puutteellista.

Vaahteramäen Eemeli-teoksessa näkyi kulttuurisesti kestävä kehityksen alaluokista vain kulttuuri-identiteetin vahvistaminen. Se näkyi lähinnä oman kulttuurin tapojen kuvaamisena, jota esiintyi 10 kohdassa. Yhdessä kohdassa kuvattiin omaa kieltä.

4.2.1 *Kulttuuri-identiteetin vahvistaminen*

Ronja Ryövärintytär-teoksen kulttuuri-identiteetin vahvistamiseen liittyvissä kohdissa kuvattiin oman kulttuurin tapoja, kuten juhlia, lauluja, tansseja ja leikkejä sekä synnytykseen ja hautaamiseen liittyviä tapoja:

”Loviisa nimittäin lauloi synnyttäessään. Niin synnyttäminen kävi helpommin, sanoi Loviisa, ja lapsesta ehkä tulisi iloisempaa lajia, jos se tulisi maailmaan laulun myötä.” (RR, 7)

Oman kulttuurin tapoja ei kuitenkaan aina nähty pelkästään hyvinä asioina, vaan niitä kuvattiin myös toisesta näkökulmasta. Ne nähtiin myös väärinä ja epäoikeudenmukaisina. Etenkin Ronja ja Birk pohtivat ryöväriperheidensä tapojen oikeudenmukaisuutta ja kyseenalaistivat niitä:

”Hetken Ronja seiso hiljaa ja suri Matiaksenlinnassa tapahtuneita julmuuksia.” (RR, 88)

Aikuiset ryövärit taas näkivät joissakin kohdissa osan oman kulttuurin tavoista pysyvinä ja ehdottomina. Niissä ei otettu kantaa tapojen oikeudenmukaisuuteen, vaan koettiin tiettyjen asioiden vain kuuluvan mennä tietyllä tavalla:

”Sinun täytyy ymmärtää tämä, Ronja. Semmoistahan se juuri on. Niin on aina ollut. Ei siinä ole mitään sanomista.” (RR, 66)

Kulttuuri-identiteetin vahvistamiseen liittyvissä kohdissa näkyivät myös oman kulttuurin säilyttämiseen, katoamiseen, muuttumiseen ja uuden kulttuurin rakentamiseen liittyvät teemat. Varsinkin kirjan lapset rakensivat omaa kulttuuriaan vanhan ryövärikulttuurin tilalle:

”—Minun vanhaa sydäntäni rauhoittaa, sanoi Kalju-Pietu, — että sinä sen paremmin kuin Birkkään ette aio ryöväreiksi. Entiseen aikaan rosvoaminen oli pelkkää riemua, en muuta sano. Mutta ajat ovat nyt kovemmat, nyt voi joutua hirteen ennen kuin saa sanaa suustaan.” (RR, 228)

Vaahteramäen Eemeli-teoksessa oman kulttuurin tavoista kuvattiin enimmäkseen juhliin ja armeijaan liittyviä tapoja. Yhdessä kohdassa kuvattiin tervehtimistä:

”Eemeli ei tietenkään nähnyt tohtoria, mutta tervehtiä hänen silti piti. Sen vuoksi hän kumarsi niin syvään kuin saattoi, kulhoineen päivineen.” (VE, 17)

Yhdessä kulttuuri-identiteetin vahvistamista kuvaavassa kohdassa korostui oma kieli. Kieltä kuvattiin pysyvänä ja tärkeänä, omaan kulttuuriin liittyvänä asiana:

”Ja tietysti hän puhui samanlaista kieltä kuin sillä seudulla puhuttiin, minkäpä hän sille mahtoi. Kun hän halusi lakkinsa, hän ei sanonut kuten sinä: ’Minä tahdon lakkini.’ Hän sanoi näin: ’Mie tahon miun mössykkäin!’” (VE, 5)

4.2.2 Muiden kulttuurien tunteminen ja arvostaminen

Ronja Ryövärintytär-teoksessa monessa muiden kulttuurien tuntemiseen ja arvostamiseen liittyvässä kohdassa näkyi viha toista kulttuuria kohtaan. Nämä kohdat liittyivätkin siis kulttuurisesti kestävään kehitykseen käänteisesti. Kohdissa näkyivät muun muassa metsän olentojen, kuten ajattarien viha ihmisiä kohtaan ja ryöväreiden viha toisiaan kohtaan:

”Borkaryövärit ovat paskapäitä koko porukka, sanoi Kalju-Pietu, ja siitä kaikki olivat yhtä mieltä.” (RR, 28)

Monissa muiden kulttuurien tuntemiseen ja arvostamiseen liittyvissä kohdissa kuvattiin myös muiden kulttuurien edustajien hyväksymistä. Aluksi Ronja ja Birk hyväksyivät toisensa, vaikka olivat vihollisperheiden lapsia. Myöhemmin myös heidän vanhempansa hyväksyivät toisensa.

”Ronja kaipasi Birkä. Miten tässä nyt näin oli käynyt, sitä hän ei ymmärtänyt! Hänhän oli inhonnut Birkä ja toivonut hänet ja muut Borkaryövärit hemmetin

kuuseen. Ja tässä hän nyt seisoi ja halusi vain vihdoinkin päästä kiviröykkiön toiselle puolen nähdäkseen, voisiko löytää Birkin.” (RR, 90)

Yhdessä kohdassa kuvattiin eri kulttuureita yhdistäviä tekijöitä. Myös muiden kulttuurien tapoja kuvattiin muiden kulttuurien tuntemiseen ja ymmärtämiseen liittyvissä kohdissa:

”Ronja näki pönthiittisten tanssivan kuun paisteessa kallionnyppylällä. Ne tanssivat vain kuutamööisin, oli Kalju-Pietu kertonut. Ronja viipyi hetken ja kurkisteli pönthiittisiä näiden huomaamatta. Kylläpä ne tanssivat kummallisesti. Ne keinuivat ympäri hyvin hitaasti ja kömpelösti ja murisivat samalla kovin kummallisesti. Se on pönthiittisten kevätlaulu, oli Kalju-Pietu sanonut. Hän oli yrittänyt murista Ronjalle pönthiittisten tavoin. Mutta se ei ollut kovinkaan lähellä Ronjan nyt kuulemaa ikivanhaa ja murheentäyteistä ääntä.” (RR, 146)

4.3 Sosiaalisesti kestävä kehitys

Ronja Ryövärintytär-teoksessa sosiaaliseen kestävyysyteen liittyvistä kohdista 53 kuvasi muista huolehtimista ja 20 yhteisöllisyyttä. Osa yhteisöllisyyteen liittyvistä kohdista kuvasi ilmiötä käänteisesti, kun kohdissa käsiteltiin esimerkiksi riitelyä tai yksinäisyyttä. Vaahteramäen *Eemeli*-teoksessa muista huolehtimista kuvattiin 23 kohdassa ja yhteisöllisyyttä seitsemässä kohdassa.

4.3.1 Muista huolehtiminen

Muista huolehtiminen näkyi *Ronja Ryövärintytär*-teoksen kohdissa, joissa kuvattiin vanhemman kiintymystä omaan lapseen. Tällaisia kohtia oli kuvattu sekä isän, että äidin näkökulmasta. Kun Ronja syntyi, isän kiintymystä kuvattiin erityisen voimakkaasti:

”Mutta Matias ei halunnut päästää lasta. Hän seiso hiljaa ja katsoi ihmetyksen vallassa lapsen kirkkaita silmiä, pientä suuta, mustia hiustupsuja ja avuttomia käsiä, ja hän vapisi rakkaudesta.” (RR, 9)

Toisaalta etenkin isän kiintymys lastaan kohtaan vaihteli. Alussa hän rakasti pyyteettömästi lastaan, mutta hylkäsi tämän kuultuaan tämän ystäväystymisestä vihollisen kanssa. Isän kiintymys lastaan kohtaan ei kuitenkaan missään kirjan vaiheessa loppunut kokonaan ja lopussa Ronja palasikin kotiin vanhempiensa luokse.

Muista huolehtimiseen liittyvissä kohdissa kuvattiin myös toisten auttamista. Ronja ja Birk auttoivat yhdessä eläimiä ja välillä toinen toistaan:

”Ronja avasi nahkapussin ja antoi Birkille leivän. –Syö, jos olet nälkäinen, hän sanoi.” (RR, 97)

Muista huolehtimiseen liittyvissä kohdissa kuvattiin myös toisesta välittämistä. Siinä saman heimon ryövärit välittivät toisistaan, samoin kuin ystävykset Ronja ja Birk. Ronja välitti perheensä jäsenistä, etenkin vanhemmistaan:

”Silloin Ronja meni isänsä luo. Hän kietoi kätensä tämän kaulaan ja painoi poskensa tämän poskea vasten.” (RR, 45)

Vaahteramäen Eemeli-teoksessa kuvattiin myös kiintymystä omaan lapseen. Useimmissa kohdissa kyseessä oli Eemelin äidin kiintymys poikaansa kohtaan, mutta yhdessä kohdassa kuvattiin myös isän kiintymystä lastaan kohtaan. Muista huolehtimiseen liittyvissä kohdissa kuvattiin toisesta välittämistä, joka kohdistui esimerkiksi ystävään tai sisarukseen:

”Silloin pikku Lida pälähti itkuun. Mitä Eemelille oli tapahtunut?” (VE, 40)

Lisäksi yhdessä kohdassa kuvattiin muiden lohduttamista ja muutamassa kohdassa muiden auttamista:

”Kaikkien kävi silloin tavattomasti sääliksi Eemeliä. Muuan kiltti isäntämies Vennalasta sai ihan kyneleet silmiinsä katsellessaan tuota köyhää yksinäistä lapsiparkaa, jolla oli niin kaunis villava tukka. Kaikki rupesivat heittämään penninrahoja ja viisipennisiä ja kaksikymmenpennisiä Eemelin mössykkään.” (VE, 61-62)

4.3.2 *Yhteisöllisyys*

Ronja Ryövärintytär-teoksen yhteisöllisyyteen liittyvissä kohdissa kuvattiin yhdessäoloa, yhdessä iloitsemista sekä etenkin yhteistyön merkitystä ja sitä kautta syntyvää yhteisöllisyyttä:

”— Nytpä sanoit kerrankin jotain viisasta, Matias! *Yksi* vahva ryövärijoukko, mikä olisi parempaa! *Yhden* vahvan ruhtinaan alaisuudessa!” (RR, 219)

Yhteisöllisyyttä kuvaavissa kohdissa esiintyi myös käänteisesti yhteisöllisyyteen liittyviä ilmauksia, jotka kuvasivat riitelyä. Riitelyilmauksissa oli yleensä kyse oman ryhmän välisten jäsenten riidoista, esimerkiksi ryöväreiden keskinäisistä erimielisyyksistä ja Ronjan ja Birkin välisistä riidoista heidän jo ystävystyttyään toistensa kanssa.

Tekstissä kuvattiin myös yksinäisyyttä, joka sopii käänteisesti yhteisöllisyyden alaluokkaan:

”Ei kannattanut etsiä enää. Nyt hän antaisi periksi, nyt hän sai mennä kotiin luolaansa ja yksinäisyyteensä, miten katkeraa se sitten olikin.” (RR, 163)

Vaahteramäen Eemeli-teoksessa yhteisöllisyys liittyi yhteistä iloa kuvaaviin kohtiin, mutta Ronja Ryövärintyttären tavoin siinäkin suurin osa yhteisöllisyyttä kuvaavista kohdista kuvasi yhteistyötä:

”Äiti ei ollut huomannut. Ja äkkiä talossa tuli kiire. Pidot jäivät kesken. Kaikkien piti lähteä etsimään Eemeliä.” (VE, 41)

4.4 Taloudellisesti kestävä kehitys

Kaikki 24 *Ronja Ryövärintytär*-teoksessa ilmennyt taloudellisesti kestävä kehityksen teemaa liittyivät taloudellisen epätasa-arvon vähentämisen alaluokkaan. Ekologisen kestävyuden huomioiva talouskasvu ei näkynyt missään kirjan kohdissa. *Vaahteramäen Eemeli*-teoksessa taloudellisen epätasa-arvon vähentäminen näkyi kuudessa kohdassa.

Ronja Ryövärintytär-teoksessa taloudellisesti kestävä kehitys näkyi köyhyyttä ja sen epätasaista jakautumista kuvaavissa kohdissa. Muutamassa kohdassa kuvattiin myös ravinnon riittämättömyyttä. Muut taloudelliseen kestävyYTEEN liittyvät kohdat kuvasivat ryöstämisen epäoikeudenmukaisuutta ja vaihtoehtoja ryöstämiselle. Ryöstämisen epäoikeudenmukaisuus korostui, kun yksi ryöväreistä kyseenalaisti ryöväripäällikkö Matiaksen toimintaa ja sen oikeudenmukaisuutta:

”Jo vain, niin annatkin, paikkansa pitää! Kokonaisen säkillisen jauhoja annoit sillekin köyhälle leskelle, jolla oli kahdeksan lasta, muistatko?” (RR, 67)

Myös Ronja vastusti ryöväämistä juuri sen epäoikeudenmukaisuuden takia:

”—Niin, ja sitten ihmiset huutavat ja itkevät, kun niiltä vie niitten omaisuuden, Ronja sanoi. — Sitä minä en ikinä kestäisi.” (RR, 229)

Vaahteramäen Eemelissä ilmenneet taloudellisen epätasa-arvon pääluokkaan sopivat kohdat kuvasivat varastelua ja köyhyyttä:

”Ranttaliksi ei voi pistää ilman ruokaa, Eemeli sanoi, eikä ruokaa saa ilman rahaa. Nyt täytyy miettiä.” (VE, 60)

5 POHDINTA

Valitsin tutkimukseni aiheeksi kestävän kehityksen sen ajankohtaisuuden vuoksi, mutta myös siksi, että sillä on niin suuri merkitys POPS:ssa (Opetushallitus 2014, 16, 24, 29). POPS taas ohjaa vahvasti luokanopettajan työtä, minkä vuoksi halusin tutkimusteemani liittyvän siihen. Koska lastenkirjallisuus on yksi tärkeistä luokanopettajan työvälineistä, on mielestäni tärkeää tutkia sen tarjoamia mahdollisuuksia erilaisten POPS:n teemojen syventämiseksi. Tarkastelin tässä tutkimuksessa kahta saman kirjailijan kirjoittamaa, keskenään hyvin erilaista lastenkirjaa, jotka on lisäksi kirjoitettu eri vuosikymmenillä. Tarkoituksena oli löytää teoksista kestävän kehityksen teemoja, joita luokanopettaja voisi hyödyntää opetuksessaan kirjallisuuskasvatuksen keinoin. Kaikki neljä kestävän kehityksen teemaa näkyi selkeästi enemmän *Ronja Ryövärintytär*-teoksessa, kuin *Vaahteramäen Eemeli*-teoksessa.

5.1 Ekologisen kestävyys teemat

Ekologinen kestävyys näkyi *Ronja Ryövärintytär*-teoksessa selvästi useammin, kuin *Vaahteramäen Eemeli*-teoksessa. *Ronja Ryövärintytär*essä se näkyi 54 kohdassa ja *Vaahteramäen Eemeli*ssä vain kuudessa kohdassa. Tähän saattoi vaikuttaa osittain ainakin se, että *Ronja Ryövärintytären* tapahtumapaikka oli metsä, ja se sisälsi runsaasti erilaisia luontokuvauksia.

Esimerkiksi Wolff (2004, 24) ja Siirilä (2016, 177) ovat korostaneet luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen merkitystä osana ekologisesti kestävästä kehityksestä. Luonnon monimuotoisuus näkyikin molemmissa tutkimuksissa teoksissa ekologisesti kestävän kehityksen teemoista eniten. *Ronja Ryövärintytär*-teos sisälsi *Vaahteramäen Eemeliä* enemmän luontokuvauksia, ja siinä luontokuvaukset olivat selvästi runsaampia ja monipuolisempia. Kirjassa näkyivät monipuolisesti luonnon eri elementit ja niitä kuvattiin vahvoin ilmauksin. Useissa kohdissa kerrottiin samanaikaisesti esimerkiksi erilaisista kasveista tai eläimistä, mikä lisäsi vaikutelmaa monimuotoisesta luonnosta.

*Ronja Ryövärintytär*essä kuvattiin useissa kohdissa eläinten kohtelua, kun taas *Vaahteramäen Eemeli*ssä vain yksi kohta otti selkeästi kantaa eläinten kohteluun. Molemmissa teoksissa kuvattiin kuitenkin yleisesti ihmisten ja eläinten välisiä suhteita, vaikkakin *Ronja Ryövärintytär*essä tällaisia kuvauksia olikin enemmän, ja ne olivat

hyvin samankaltaisia. Molemmissa teoksissa ihmisten ja eläinten väliset suhteet oli kuvattu hyvin lämpimiksi, ja molemmissa korostettiin etenkin ihmisten ja hevosten läheistä suhdetta. Freestonen ja O'Toolen (2016, 512) tutkimuksen mukaan eläinten esiintyminen kirjoissa opettaa lapsille empaattisuutta muita, kuin oman lajin edustajia kohtaan. Ne siis tukevat paitsi kestävän kehityksen ekologista, myös sosiaalista ulottuvuutta.

Kummassakaan teoksessa ei ollut suoria viittauksia ilmastonmuutoksen seurauksiin, kuten maapallon keskilämpötilan ja meriveden pinnan nousemiseen (Siirilä 2016, 12) tai ekologisen kestävyysvaatimaan ilmastonmuutoksen hidastamiseen (Wolff 2004, 24). *Ronja Ryövärintyttärestä* löytyi kuitenkin muutama kohta, joiden teemat voitiin yhdistää ilmastonmuutokseen. Osassa niistä puhuttiin sään ääri-ilmiöistä, joita pidetään yhtenä ilmastonmuutoksen seurauksista (Euroopan komissio 2019). Kirjassa käsiteltiin paljon vuodenaikojen vaihtelua ja niiden ominaispiirteitä. Kolme näistä kohdista voitiin yhdistää ilmastonmuutoksen alaluokkaan, koska niistä yhdessä puhuttiin vuodenaikojen vaihtumisesta ja kahdessa oltiin huolestuneita talven tulosta. Nämä kohdat sopivat mielestäni ilmastonmuutoksen alaluokkaan, koska vuodenaikojen hälveneminen ja lämpötilojen kohoaminen etenkin talvisin ovat ilmastonmuutoksen seurauksia (Ruosteenoja ym. 2016, 5). Kirjassa ei kuitenkaan otettu kantaa ilmastonmuutokseen tai sen hillitsemiseen, vaan kuvattiin asioita, jotka kestävän kehityksen näkökulmasta voidaan yhdistää tähän teemaan.

Luonnonvarojen kestävä käyttö, joka on ollut yksi ekologisen kestävyysvaatimuksesta (esim. Wolff 2004, 24; Siirilä 2016, 45, 177) näkyi *Ronja Ryövärintyttär*-teoksessa vain kahdessa kohdassa, ja *Vaahteramäen Eemelissä* se ei esiintynyt lainkaan. Yksi syy ilmastonmuutoksen ja luonnonvarojen kestävä käytön vähäiseen ilmenemiseen molemmissa teoksissa saattoi olla se, että ne on kirjoitettu aikana, jolloin ilmastonmuutos ja luonnonvarojen kestävä käyttö eivät ole olleet samalla tavalla ajankohtaisia, kuin ne ovat tänä päivänä.

Aiempien tutkimusten (esim. Puohiniemi 2011; Aarnio-Linnanvuori 2018) mukaan ympäristöuhkiin ei ole suhtauduttu riittävällä vakavuudella. Aarnio-Linnanvuori (2018, 75) on korostanut sitä, että ympäristöaiheet on voitu haluta sivuuttaa juuri niiden vakavuuden vuoksi. Kestävän kehityksen kasvatuksessa korostetaan esimerkiksi elämyksellisyyden ja kokemuksellisuuden avulla saavutettavaa syvällistä ymmärrystä ja asennekasvatusta, jonka kautta lapset motivoituisivat toimimaan ympäristön hyväksi (Cantell & Koskinen 2004, 60). Esimerkiksi *Ronja Ryövärintyttärestä* löytyvien, luonnon

monimuotoisuuden hienoutta korostavien kohtien avulla asian tärkeyden voisi tuoda oppilaiden lähelle. Kun oppilaat voivat lähestyä aihetta myönteisestä näkökulmasta, heidän asenteensa luontoa kohtaan voivat parantua. Tällöin myös luonnon suojeleminen muuttuu merkityksellisemmäksi.

Ronja Ryövärintytär-teoksesta löytyi myös käänteisesti luonnon monimuotoisuutta kuvaavia kohtia. Teoksessa ei kuitenkaan varsinaisesti otettu kantaa luonnon monimuotoisuuden vähenemiseen, vaan sitä kuvaavat kohdat olivat enemmänkin asiayhteydestään irrotettuja virkkeitä, samoin kuin ilmastonmuutokseen liittyvät kohdat. Jos *Ronja Ryövärintytärtä* kuitenkin käytettäisi osana ympäristökysymysten pohdintaa, tällaiset irralliset virkkeet voisivat hyvin toimia keskustelun herättäjinä. Kirjasta löytyi myös paljon vuodenaikoihin liittyviä kuvauksia, joita ei tässä tutkimuksessa yhdistetty ilmastonmuutoksen teemaan. Niitäkin voisi käyttää opetuksessa osana ilmastonmuutokseen liittyvien asioiden pohdintaa.

5.2 Kulttuurisen kestävyiden teemat

Kulttuurisesti kestävä kehitys oli kestävä kehityksen neljästä ulottuvuudesta selvästi yleisin *Ronja Ryövärintytär*-teoksessa. Siinä kulttuurista kestävyttä kuvattiin 107 kohdassa. Vaahteramäen Eemeli-teoksessa se näkyi vain 10 kohdassa. *Vaahteramäen Eemelissä* kaikki kulttuurista kestävyttä kuvaavat kohdat liittyivät kulttuuri-identiteetin vahvistamiseen. *Ronja Ryövärintytäreessä* näkyivät sekä kulttuuri-identiteetin vahvistaminen, että muiden kulttuurien tunteminen ja arvostaminen. Kulttuurisesti kestävä kehityksen ilmenemisen välillä näkyi siis selkeitä eroja näissä kahdessa teoksessa.

Ronja Ryövärintytär-teoksessa kulttuuri-identiteetin vahvistamista kuvattiin erilaisista näkökulmista. Siinä kyseenalaistettiin oman kulttuurin tavat ja pohdittiin jopa vaihtoehtoja niiden uudistamiselle. Samalla kuitenkin ylläpidettiin yhteisön omaa kulttuuria, mikä taas pitää maailmanlaajuista kulttuurien moninaisuutta yllä (Siirilä 2016, 20). *Vaahteramäen Eemelissä* kulttuuri-identiteetin vahvistamiseen liittyvät kohdat olivat huomattavasti yksinkertaistettumpia, koska niissä kuvattiin yleisesti oman kulttuurin tapoja, kuten juhlien viettoa.

Ronja Ryövärintytär-teoksessa korostui vahvasti myös muiden kulttuurien tunteminen ja arvostaminen. Sitä kuvattiin monesta näkökulmasta, koska alussa kuvattiin

ryöväriperheiden vihaa toisiaan kohtaan, sen jälkeen sitä, kuinka perheiden lapset hyväksyivät toisensa ja surivat vanhempiansa ennakkoluuloisuutta. Lopulta nämä kaksi kulttuuria pystyttiin yhdistämään, ja vaikka yhdistämiseen liittyi ristiriitoja, nekin saatiin ratkaistua. Kulttuurisen kestävyuden tehtävä on monikulttuurisissa yhteisöissä toimimisen taidon vahvistaminen, jota näiden kahden alaluokan ilmeneminen yhdessä erityisesti tukee. Muiden kulttuurien tunteminen ja arvostaminen myös kehittää kulttuurien välistä vuorovaikutusta. (Tani ym. 2007, 197.)

Aerilan (2010, 183) mukaan monikulttuurisuutta käsittelevien nuortenkirjojen tiedot ovat usein melko stereotyyppisiä. Vaikka *Ronja Ryövärintyttäressäkin* näkyy vastakkainasettelu kahden toisiaan vihaavan suvun ja niihin kuuluvien lasten ystävystymisen välillä, teoksessa tulee esiin monikulttuurisuuden kannalta tärkeät teemat. Siinä korostetaan toisaalta omien tapojen merkitystä ja pysyvyyttä, mutta samalla niihin liittyvien muutosten mahdollisuutta. Lisäksi siinä näkyvät erilaiset vihan ja ennakkoluuloisuuden muodot, jotka on mahdollista poistaa pitkäjänteisen työn avulla.

5.3 Sosiaalisen kestävyuden teemat

Sosiaalinen kestävyys oli kestävä kehityksen ulottuvuuksista näkyvin teema *Vaahteramäen Eemeli*-teoksessa. Siinä sosiaalinen kestävyys näkyi 30 kohdassa ja *Ronja Ryövärintyttäressä* 73 kohdassa. Molemmissa teoksissa näkyi sosiaalisen kestävyuden teemoista sekä muista huolehtiminen, että yhteisöllisyys.

Kummassakaan teoksessa ei suoraan ilmennetty yhteisön hyvinvoinnin vaikutusta omaan hyvinvointiin (Tani ym. 2007, 199), minkä ymmärtäminen on yksi sosiaalisen kestävyuden tavoitteista. Niissä näkyi kuitenkin voimakkaasti muista huolehtiminen, etenkin vanhempien kiintymys ja huolenpito omaa lasta kohtaan. *Vaahteramäen Eemelissä* korostui myös se, kuinka äidin kiintymys lastaan kohtaan pysyi samanlaisena, vaikka muut ihmiset olisivat kauhistelleet tämän tekoja. Myös Eemelin isän, jota kuvattiin kirjassa ankarana poikaansa kohtaan, kiintymys nousi esiin, kun lapsella oli hätä. *Vaahteramäen Eemelissä* kuvattiin myös sisarusten välittämistä toisistaan. *Ronja Ryövärintytär*-teoksessa vanhempien ja lasten väliset suhteet vaihtelivat enemmän, ja etenkin Ronjan isä, jonka kiintymys lastaan kohtaan oli kirjan alussa erittäin voimakasta, halusi jossakin vaiheessa jopa hylätä tyttärensä, koska tämä ystävystyi vihollisen kanssa. Siinäkin kiintymys nousi hyvin vahvaksi teoksen loppupuolella. *Ronja*

Ryövärintyttäressä muista huolehtiminen korostui myös muiden ystävien ja perheenjäsenten välillä ja lopulta se näkyi myös sellaisia ihmisiä kohtaan, jotka olivat aiemmin olleet vihollisia.

Yhteisöllisyys näkyi teoksissa etenkin yhdessä iloittamisena ja yhteistyönä. Tällainen yhteisöllisyys lisää hyvinvointia ilman materiaalisia asioita (Siirilä 2016, 20), mikä vaikuttaa myös esimerkiksi ekologisesti kestävään kehitykseen. Sosiaalisen ja ekologisen kestävyysyden yhteys ja aineettomien asioiden korostaminen kulutuskeskeisyyden sijaan ovat nousseet esiin myös aiemmissa tutkimuksissa (Siirilä 2016, 155). Käänteiset yhteisöllisyyden kuvaukset *Ronja Ryövärintyttäressä* liittyivät riitelystä ja yksinäisyyteen. Tällaisten kohtien avulla oppilaiden kanssa voisi pohtia asioita, jotka vähentävät yhteisöllisyyttä ja etsiä ratkaisuja samankaltaisiin ongelmiin.

5.4 Taloudellisen kestävyysyden teemat

Taloudellisen kestävyysyden teemoja esiintyi tutkimusaineistossa paljon kestävänsä kehityksen muita ulottuvuuksia vähemmän. *Ronja Ryövärintyttäressä* se näkyi 24 ja *Vaahteramäen Eemelissä* neljässä kohdassa. Tulosta selittää paljolti se, että taloudellisen kestävyysyden teemat, kuten ekologisuuden huomioiva talouskasvu ja taloudellisen epätasa-arvon vähentäminen ovat harvinaisia teemoja lastenkirjallisuudessa, kun taas esimerkiksi sosiaaliseen kestävyysyteen liittyvät teemat, kuten muista huolehtiminen, ovat yleisiä aiheita lastenkirjoissa.

Useissa taloudellisen kestävyysyden määritelmissä on korostettu ekologisen kestävyysyden ja ympäristökysymysten huomioimista osana talouskasvua (Siirilä 2016, 15-16) sekä tavaroiden ja palvelujen tuottamisessa (Wolff 2004, 24). Tämä taloudellisen kestävyysyden ekologinen puoli ei tullut esiin missään kohdissa tutkimusaineistossa. Taloudellisen kestävyysyden teemat näkyivät muutenkin aineistossa välillisesti, koska niissä kuvattiin esimerkiksi köyhyyttä sekä varastamista ja sen epäoikeudenmukaisuutta, ottamatta kantaa varakkaiden ja köyhien maiden väliseen taloudelliseen epätasa-arvoon (IUCN 1980). Yhdistin kuitenkin nämä aiheet taloudellisen epätasa-arvon vähentämiseen, koska ne ovat asioita, jotka vaikuttavat siihen.

Ronja Ryövärintyttäressä esiin nousseet pohdinnat ryöstämisen epäoikeudenmukaisuudesta voisivat auttaa melko pieniäkin oppilaita pohtimaan taloudellista epätasa-arvoa. Taloudellisen kestävyysyden ekologista puolta taas voisi pohtia

kirjasta löytyvien ekologisen kestävyyskuvausten yhteydessä. Tällöin voisi pohtia esimerkiksi palvelujen ja tavaroiden tuottamisen vaikutusta luontoon ja niiden aiheuttamien rasitusten minimoimista, mikä taas on yksi taloudellisen kestävyys tavoitteista (Wolff 2004, 24).

5.5 Kestävän kehityksen ulottuvuuksien väliset suhteet

Kestävän kehityksen ulottuvuudet liittyvät hyvin vahvasti toisiinsa ja sen vuoksi niitä tulisikin tarkastella kokonaisuutena. Koska kestävä kehitys päämääränä on taata hyvinvoinnin edellytykset nykyisille ja tuleville sukupolville (Kestävä kehitys 2019), sen kaikkia osa-alueita tarvitaan. Vaikka mediassa korostuvat tällä hetkellä erityisesti ekologisen kestävyys haasteet (esim. Virtanen 2019; Turun Sanomat 2019), aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että juuri ekologinen kestävyys on ollut kestävä kehitys osa-alueista vähiten näkyvissä kouluissa (Saloranta 2017, 154; Rökköläinen 2017, 137).

Ronja Ryövärintytär-teoksessa on aiempien tutkimusten mukaan näkynyt myönteinen suhtautuminen luontoon (Dahlbacka 2010, 44; Natov 2007, 93), minkä vuoksi ennakkoletukseni oli, että siinä korostuvat etenkin ekologisen kestävyys teemat. Vaikka ekologisen kestävyys teemat näkyivätkin teoksessa hyvin voimakkaina, siinä korostuivat myös muut kestävä kehitys ulottuvuudet. Monissa kirjan kohdissa kuvattiin toisten auttamista ja toisista välittämistä sekä monikulttuurisuuteen liittyviä teemoja. Teoksesta välittyi siis selkeästi eri ulottuvuuksien muodostama kokonaisuus.

Vaahteramäen Eemeli-teoksestaakin löytyi erilaisia kestävä kehitys teemoja, mutta siinä teemat näkyivät heikommin, ja esimerkiksi ekologiseen kestävyys teeseen liittyviä teemoja näkyi huomattavasti *Ronja Ryövärintytärtä* vähemmän. Toisaalta *Vaahteramäen Eemeli* on hyvä esimerkki vanhasta lastenkirjallisuuden klassikosta, jonka tarkoituksena ei luultavasti ole ollut herättää keskustelua kestävä kehitys kysymyksistä, mutta josta voi löytää aineksia kestävä kehitys kasvatukseen. Samalla se osoittaa laajemmin, että hyvinkin erilaisia ja eri aikoina kirjoitettuja lastenkirjoja voi käyttää kestävä kehitys kasvatuksessa.

5.6 Kestävän kehityksen kasvatus

Halusin tämän tutkimuksen avulla selvittää, miten Astrid Lindgrenin teoksia voisi hyödyntää luokanopettajan työssä kestävän kehityksen välineinä. Kestävän kehityksen kasvatus voidaan nähdä ympäristökasvatuksen rinnakkaiskäsitteenä (esim. Wolff 2004, 27; Saloranta 2017, 33), jollaisena olen käyttänyt sitä tässä tutkimuksessa. Mielestäni YK:n ympäristökonferenssissa 1970-luvulla hyväksytyt ympäristökasvatuksen viisi päätavoitetta (Wolff 2004, 19) sopivat hyvin kestävän kehityksen kasvatuksen tavoitteiksi nykypäivänä. Näitä tavoitteita ovat tietoisuus, tieto, asenteet, taidot ja osallistuminen (Cantell & Koskinen 2004, 60).

Ronja Ryövärintytär- ja *Vaahteramäen Eemeli*-teokset eivät suoraan välittäneet ympäristöön ja sen ongelmiin liittyvää tietoa (Cantell & Koskinen 2004, 60). *Etenkin Ronja Ryövärintyttäressä* nousi kuitenkin esiin kaikkiin kestävän kehityksen osa-alueisiin liittyviä teemoja, minkä vuoksi sitä voisi käyttää välineenä ympäristöön liittyvien tietojen opettamisessa. Jos opettaja haluaa lisätä esimerkiksi oppilaiden ekologiseen kestävyYTEEN liittyvää osaamista *Ronja Ryövärintytär*-teoksen avulla, hänellä tulisi itsellään olla tarvittavat tiedot ympäristöstä ja sen ongelmista. Sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävyYTEEN liittyvät teemat, kuten toisten auttaminen ja muiden kulttuurien arvostaminen ovat mahdollisesti ekologisen kestävyYDEN teemoja arkipäiväisempiä myös opettajille ja näin ollen ne on helpompi ottaa mukaan omaan opetukseen. Myös aiemmat tutkimukset puoltavat sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyYDEN teemojen parempaa osaamista ja yleisempää käyttöä suomalaisissa kouluissa verrattuna ekologisen kestävyYDEN teemoihin (Räkköläinen 2017, 137; Saloranta 2017, 154).

Ympäristökasvatuksen toinen tavoite, tietoisuus, pyrkii lisäämään ympäristön tiedostamista kokonaisuutena, sen ongelmien tunnistamista sekä niille herkistymistä. Taidoilla taas tarkoitetaan ympäristöongelmien tunnistamiseen ja ratkaisemiseen tarvittavia taitoja. (Cantell & Koskinen 2004, 60.) Nämä kaksi tavoitetta ovat keskenään hyvin samankaltaisia ja liittyvät myös tiedon lisäämisen tavoitteeseen. Kun esimerkiksi *Ronja Ryövärintytär*-teoksen avulla saadaan tietoa ympäristöön liittyvistä asioista ja kestävän kehityksen eri ulottuvuuksista, voidaan oppia herkistymään ympäristöongelmille ja oppia taitoja niiden ratkaisemiseksi. Tietoisuus ja taidot eivät kuitenkaan kehity yksiselitteisesti yhtä lastenkirjaa lukemalla ja käsittelemällä, vaan vaativat pitkäjänteistä työtä.

Asenteet ovat yksilöiden ja ryhmien arvojen sekä tunteiden suhteuttamista ympäristöön ja motivointia ympäristön hyväksi toimimiseen (Cantell & Koskinen 2004, 60). Aiemmissa tutkimuksissa on todettu kirjallisuuden opetuksen antavan mahdollisuuksia juuri arvo- ja asennekysymyksiin tarttumiseen. Esimerkiksi Aerila (2010, 183) on tuonut esiin kirjallisuudenopetuksen mahdollisuuden lisätä tietoa monikulttuurisuudesta. Monikulttuurisuus taas tuli esiin *Ronja Ryövärintyttäressä*, joten sen avulla voisi käsitellä etenkin kulttuurisen kestävyys-teemoja. Freestonen ja O'Toolen (2016, 513) tutkimuksessa todettiin lasten kaunokirjallisuuden lukemisen vaikuttavan ympäristöasenteisiin myönteisesti. He myös kyseenalaistivat ympäristöasioiden opettamisen tietokirjallisuuden avulla ja pohtivat esimerkiksi fantasiakirjojen käyttöä ympäristöarvojen kehittämisessä (Freestone & O'Toole 2016, 513). *Ronja Ryövärintyttärestä* löytyi fantasiakirjoille tyypillisiä piirteitä, kuten kuvitteellisia hahmoja, jotka eivät olleet ihmisiä, eivätkä eläimiä. *Ronja Ryövärintyttäressä* ympäristöasioita ei tuoda esiin faktoina, vaan ne voidaan löytää kirjan tekstistä nimenomaan erilaisina arvokysymyksinä.

Osallistuminen, joka on viides ympäristökasvatuksen tavoite, tarkoittaa vastuullista ja aktiivista ympäristöongelmien parissa toimimista ja niiden ratkaisemista (Cantell ja Koskinen 2004, 60). Kirjallisuudenopetuksessa käytetään paljon esimerkiksi draamaa (Linna 2012, 36), joka on itsessään lapsia osallistava tapa käsitellä kaunokirjallisuutta. *Ronja Ryövärintyttäressä* ja *Vaahteramäen Eemelissä* esiintyneitä kestävä kehityksen teemoja voisi käsitellä koulussa esimerkiksi draaman keinoin, jolloin oppilailla olisi mahdollisuus olla ikään kuin osa kirjan tapahtumia ja kokea kestävä kehityksen teemat syvällisemmin.

Kestävä kehityksen kasvatusta tulisi ottaa mukaan opetukseen oppiainerajat ylittäen (Laurie ym. 2016, 239). Siihen liittyy kuitenkin myös ongelmia, koska se liitetään toisinaan etenkin aineenopettajien toimesta kuuluvaksi luonnontieteiden piiriin (Aarnio-Linnanvuori 2018, 76). Tutkimukseni tulokset osoittavat, että kaunokirjallisista teoksista voi löytyä paljonkin kestävä kehityksen teemoja. Niitä voidaan siten käsitellä esimerkiksi äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa.

5.7 Kestävä kehityksen kasvatuksen oppimiskokonaisuus

Luokanopettajan käyttäessä *Ronja Ryövärintytär*- tai *Vaahteramäen Eemeli*-teosta osana kestävän kehityksen oppituntia, hänen tulisi perehtyä teokseen tarkasti ja pohtia tarkoituksenmukaisimpia keinoja sen käsittelyyn. Opettajan tulisi pohtia etukäteen, mikä tunnin tavoite on ja mihin kestävän kehityksen osa-alueeseen sen puitteissa halutaan perehtyä. Oman opettajankokemukseni mukaan opettajan innostus kirjoista ja kestävästä kehityksestä auttaa innostamaan oppilaita aiheen pariin, mutta opettajan on tärkeää varautua myös siihen, että oppilaiden innostus aiheeseen ei välttämättä synny hetkessä. Opettajan tulee viedä asiaa eteenpäin pitkäjänteisesti ja jaksaa innostua aiheesta yhä uudelleen, vaikka se ei aluksi herättäisikään oppilaiden keskuudessa suurta ihastusta.

Esimerkiksi *Ronja Ryövärintytären* käsittelyyn voisi hyvin varata koko lukukauden, jolloin aihetta voisi käsitellä pienissä osissa. Siihen voisi käyttää joka viikko yhden kaksoistunnin, joista toinen olisi ympäristöoppia ja toinen äidinkieltä. Aluksi opettajan tulisi valita jokaisesta kestävän kehityksen osa-alueesta siihen sopivimmat käsitteet. Ne voisivat olla esimerkiksi tässä tutkimuksessa kestävän kehityksen ulottuvuuksien alaluokkina käytettyjä käsitteitä, kuten luonnon monimuotoisuus, muista huolehtiminen, oman kulttuuri-identiteetin vahvistaminen tai taloudellisen epätasa-arvon vähentäminen. Nämä neljä käsitettä voisivat olla tämän tutkimuksen käsitteistä helpoimmin ymmärrettäviä etenkin pienimmille oppilaille.

Opettajan tulisi avata käsitteet oppilaille selkeästi ennen kirjan käsittelyn aloittamista. Luonnon monimuotoisuuden käsittelyn voisi aloittaa menemällä oppilaiden kanssa lähimetsään ja tutkimalla, millaisia asioita siellä voi nähdä. Keskustelua voisi jatkaa luokassa ja opettaja voisi auttaa oppilaita ymmärtämään, että luonnon monimuotoisuus koostuu juuri näistä monista asioista, joita he ovat metsässä nähneet. Käsitteen avaaminen metsäretken kautta tukisi kestävän kehityksen kasvatuksen ajatusta siitä, että ympäristön tarkastelu on hyvä aloittaa lapsen omasta lähiympäristöstä. Toisaalta myös luontoretki itsessään on yksi kestävän kehityksen kasvatuksen toimintatavoista, koska silloin luonto voidaan kokea elämyksellisesti. (Nordström 2004, 131, 123.) Muista huolehtimisesta voisi keskustella siten, että oppilaat saisivat pohtia omien kokemustensa kautta, miten heistä on huolehdittu tai miten he ovat huolehtineet muista. Oman kulttuuri-identiteetin vahvistamista voisi avata puhumalla yleisesti kulttuurista siitä näkökulmasta, millaisten asioiden oppilaat ajattelevat muodostavan heidän kulttuurinsa ja sen jälkeen kertomalla, millaisista asioista kulttuuri muodostuu. Taloudellista epätasa-arvoa voisi pohjustaa keskustelemalla oppilaiden kanssa siitä, mihin rahaa tarvitaan, onko kaikilla mahdollisuus ostaa samoja asioita tai onko kaikilla rahaa edes välttämättömien asioiden

hankkimiseen. Käsitteistä keskusteleminen oppilaiden omien kokemusten kautta tuo aiheen oppilaiden lähelle. Se lisää oppilaiden osallistumista, mikä taas kehittää lapsen ympäristösuhdetta vahvemerkiksi (Koskinen 2004, 139).

Ensimmäiset tunnit, joilla kirjaa käsiteltäisiin, tulisi pitää melko yksinkertaisina ja pikkuhiljaa kirjan edetessä tehtäviä vaikeutettaisiin ja siirryttäisiin syvällisempiin pohdintoihin. Oppitunnin voisi aloittaa joka kerran samalla tavalla, esimerkiksi siten, että oppilaat lukisivat pareittain tai pienissä ryhmissä yhden luvun kirjasta. Sen jälkeen he jatkaisivat työskentelyä samoissa ryhmissä etsimällä tiettyyn aihepiiriin, kuten luonnon monimuotoisuuteen liittyviä kohtia kirjasta. Oppilaat voisivat esimerkiksi kirjoittaa näitä asioita muistiin, ja niistä keskusteltaisiin sen jälkeen yhdessä koko luokan kesken. Aluksi voisi pohtia, miksi tällaiset asiat ovat tärkeitä. Aiheen käsittelyyn voisi jo ensimmäisillä oppitunneilla ottaa mukaan draaman käytön, joka on esimerkiksi elämysten tavoittelun näkökulmasta tärkeä kestävän kehityksen kasvatuksen työtapana (Nordström 2004, 120). Draaman käytön voisi aloittaa melko helpon still-kuvaharjoituksen avulla, jolloin oppilaat muodostaisivat valitsemistaan, luonnon monimuotoisuutta kuvaavista kohdista still-kuvia.

Yhdellä kaksoistunnilla olisi hyvä käsitellä aluksi vain yhtä kestävän kehityksen teemaa. Olisi kuitenkin tärkeää käyttää monipuolisia työskentelytapoja, jotta oppilaiden mielenkiinto säilyy. Oppilaiden ei välttämättä tarvitsisi aina lukea tekstiä itse, vaan toisinaan opettaja voisi lukea kirjan luvun lapsille, minkä jälkeen sitä voitaisiin käsitellä yhdessä koko ryhmän kesken menemättä tarkemmin yksityiskohtiin. Kun opettaja on lukenut uuden kappaleen kirjasta, oppilaat voisivat piirtää siitä kuvan, joka kuvastaa luonnon monimuotoisuutta. Kuvat voitaisiin esitellä toisille pienissä, noin viiden oppilaan ryhmissä. Taide sopiikin hyvin kestävän kehityksen kasvatuksen ilmaisumuodoksi, koska sen avulla voidaan välittää erilaisia kokemuksia monitasoisesti (Nordström 2004, 121).

Myös lähestymistapaa voidaan muuttaa eri oppitunneilla. Tätä tutkimusta tehdessäni löysin *Ronja Ryövärintyttärestä* luonnon monimuotoisuuden teemaa tarkastellessani paljon eläinten kohteluun liittyviä kohtia. Jollakin tunnilla oppilaat voisivatkin perehtyä tällaisiin kohtiin etenkin sellaisissa kirjan luvuissa, joissa teema on vahvimmin esillä. Eläinten kohtelua pohdittaessa voitaisiin jälleen piirtää jokin eläinten kohtelua kuvaava tilanne tai sarjakuva aiheesta. Oppilaat voisivat myös kirjoittaa kirjeen kirjan eläimille.

Muutaman viikon työskentelyn jälkeen mukaan voisi ottaa esimerkiksi sosiaalisesti kestävään kehitykseen liittyvän muista huolehtimisen, jolloin osa oppilasryhmistä tai pareista etsisi tähän teemaan liittyviä kohtia ja toinen ryhmä luonnon monimuotoisuuteen

liittyviä mainintoja. Toisaalta koko ryhmä voisi myös yhdessä perehtyä uuteen aiheeseen. Muista huolehtimista voisi tarkastella samalla tavalla, kuin luonnon monimuotoisuutta, jolloin oppilaat etsisivät siihen liittyviä kohtia tekstistä. Sen jälkeen oppilaat voisivat tehdä pienet näytelmät jostakin valitsemastaan kohdasta. Aihetta voisi lähestyä myös sellaisesta näkökulmasta, että oppilaat pohtisivat tunteita, joita kirjan henkilöt ehkä heidän valitsemissaan kohdissa tuntevat. Tunteita voisi pohtia joko draaman keinoin esimerkiksi pantomiimina, jolloin muut arvaisivat, mitä ja kenen kirjan henkilön tunnetilaa oppilas esittää. Oppilaat voisivat myös maalata koko luokan yhteisen maalauksen tunteista, joita kirjan luvussa on tullut esiin. Yhteinen maalaus tukisi työskentelytapana luokan yhteisöllisyyttä, ja oppilaiden henkilökohtaista osallisuuden tunnetta, kun jokainen saisi kokea olevansa osallinen yhteisöllisesti tärkeään prosessiin (Tani ym. 2007, 200).

Kulttuuri-identiteettiä voisi käsitellä vasta siinä vaiheessa, kun kirjaa on luettu melko pitkällekin. Tällöin voitaisiin palata kirjan aiempiin lukuihin ja pohtia oppilaiden kanssa, millaisia tapoja esimerkiksi Ronjan perheellä on kirjan mukaan. Aihetta voisi syventää esimerkiksi antamalla oppilaille kotitehtäväksi kysellä vanhemmiltaan, millaisia tapoja näiden perheessä on ollut lapsena. Oppilaat voisivat kirjoittaa vastaukset ylös ja seuraavalla oppitunnilla tehtävää voisi jatkaa siten, että oppilaat kirjoittaisivat heidän perheensä senhetkistä tavoista. Oman perheen ja vanhempien lapsuudenkodin tapoja voisi vertailla pienissä ryhmissä siten, että kukin oppilas voisi kertoa, mitä samaa ja mitä eroa näissä kahdessa hänen mielestään on. Aiheen käsittelyä voitaisiin jatkaa vielä yhteisellä keskustelulla oppilaiden perheiden tapojen samankaltaisuuksista ja eroavaisuuksista. Samalla voitaisiin pohtia kulttuurien eroja, jotka luultavasti näkyisivät jo yksittäisten perheiden välillä. Keskustelu on tärkeää, koska kaunokirjallisuudesta keskusteleminen yhdessä voi auttaa lapsia ajattelemaan ja ymmärtämään ympäristöään (Bigger & Webb 2010).

Tästä voitaisiin helposti siirtyä myös muiden kulttuurien tuntemisen ja ymmärtämisen teeman pariin, jolloin etenkin kirjan lähestyessä loppua olisi hyvä pohtia kirjassa kohtaavia erilaisia kulttuureita, niiden eroja, yhtäläisyyksiä ja myös sitä, miten vihollisistakin lopulta tulee ystäviä. Kirjassa on paljon kohtia, joissa kuvataan juuri vihaa toista kulttuuria kohtaan. Oppilaat voisivatkin piirtää kuvan, jossa paperin keskelle vedettäisiin pystyviiva, viivan vasemmalle puolelle piirrettäisiin kuva kirjan kohdasta, jossa näkyy viha toista kulttuuria kohtaan ja oikealle puolelle kuva kirjan myöhemmästä

kohdasta, jossa tilanne on selvitetty ja eri kulttuurien edustajat ovat ystävystyneet keskenään.

Taloudellisen kestävyys tarkastelun voisi mielestäni jättää vähemmälle tämän kirjan kohdalla ensinnäkin siksi, että teema näkyi kirjassa erittäin vähän ja toiseksi sen takia, että aihe tuntuu melko hankalalta ja monimutkaiselta lapsille. Sitä voitaisiin kulttuurisen kestävyys tavoin tarkastella kirjan loppupuolella esimerkiksi pohtimalla ryöstämisen epäoikeudenmukaisuutta. Tällöin oppilaat voisivat kirjoittaa mielipidekirjoituksen ryöstämisestä ja kirjoituksia voitaisiin tarkastella yhdessä. Oppilaat voisi vaihtoehtoisesti myös jakaa kahteen ryhmään, joista toiset vastustaisivat ryöstämistä ja toiset taas puolustaisivat ryöväreiden toimintaa. Tällainen vuorovaikutus onkin tärkeää, kun lapset oppivat arvoja tarinoiden avulla (Baratz & Abu Hazeira 2012, 34).

Kaiken kaikkiaan *Ronja Ryövärintytär* tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia kestävä kehityksen kasvatukseen, ja tässä esittelemäni keinot ovat niistä vain muutamia. Aihetta lähestyessään opettajan tulisi tiedostaa erityisesti kestävä kehityksen eri ulottuvuudet ja niistä jokaisen merkitys kokonaisuuden kannalta. Aiheeseen tulisi myös suhtautua riittävän vakavasti, luomatta kuitenkaan aiheen ympärille pelon ilmapiiriä. Lapset kouluissa ovat kokemukseni mukaan jo hyvin tietoisia ilmastonmuutoksesta ja muista ympäristöuhista, joten on tärkeää, että oppilaat saavat myös toivoa hyvästä tulevaisuudesta ja osallisuuden kokemuksia aiheen parissa työskennellessä.

5.8 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset

Tätä tutkimusta tehdessäni kiinnitin huomiota erityisesti sen reliäabeliuteen, eli mahdollisuuksiin toistaa sen mittaustulokset (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 226). Huomasin aineistoa käsitellessäni ja siihen uudelleen palatessani, että omat tulkintani muuttuivat jatkuvasti ja toisella kerralla saatoinkin huomata tekstissä sellaisia asioita, joihin en aiemmin ollut kiinnittänyt huomiota. Toisaalta tutkijaa voidaan pitää laadullisessa tutkimuksessa yhtenä aineistonkeruunvälineenä, joten siihen kuuluukin vaihtelua (Kiviniemi 2015, 84). Vaikka tutkimuskohteenani oli valmis aineisto, omat tulkintani kehittyivät tutkimuksen edetessä, mikä on myös Kiviniemen (2015, 84) mukaan tyypillistä laadulliselle tutkimukselle.

Valmista aineistoa analysoidessani en voinut ohjata tutkimuksen etenemistä samalla tavoin, kuin olisin ehkä voinut tehdä esimerkiksi teemahaastattelun yhteydessä. Siinä on

mahdollista rakentaa haastattelun runko sen mukaan, mitkä omat tutkimuskysymykset ovat ja ohjata keskustelua tarkentavien kysymysten avulla. Valmista aineistoa käsitellessäni kaikki teemat tulivat esiin ikään kuin yllättäen, eikä niihin voinut saada tarkennusta. Tämänäntyypisessä tutkimuksessa olisikin tärkeää, että useampi henkilö tarkastelisi samaa aineistoa.

En pystynyt tämän tutkimuksen puitteissa empiirisesti kokeilemaan, miten tarkastelemiani Lindgrenin teoksia voisi käyttää osana kestävän kehityksen kasvatusta. Olisi hyvä, että tällaisia kokeiluja tehtäisiin, etenkin hyödyntäen teoksia, joista löytyy kestävän kehityksen teemoja. Tutkimistani teoksista *Ronja Ryövärintytär*-teoksessa kestävän kehityksen eri ulottuvuudet tulivat selvemmin näkyviin, kuin *Vaahteramäen Eemeli*-teoksessa. *Ronja Ryövärintytär*-teos olisi näistä kahdesta teoksesta parempi kestävän kehityksen kasvatuksen väline juuri monipuolisten, ekologiseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen ja jonkin verran myös taloudelliseen kestävyYTEEN liittyvien teemojen ansiosta.

Koska molemmissa teoksissa tuli esiin monia kestävän kehityksen teemoja, tutkimusta olisi hyvä laajentaa koskemaan myös muita lastenkirjoja. Tämän tutkimuksen perusteella vanhoissakin lastenkirjoissa voi olla potentiaalia kestävän kehityksen kasvatukseen, minkä vuoksi niitä tulisi tutkia enemmän ja laajemmin. Lisäksi voitaisiin tarkastella opettajien ja muiden kasvattajien kokemuksia lastenkirjoista kestävän kehityksen kasvatuksessa tekemällä esimerkiksi haastattelututkimuksia. Kaiken kaikkiaan näen lastenkirjoissa paljon potentiaalia kestävän kehityksen sanoman eteenpäin viemiseksi kouluissa. Siinä työssä sekä tutkimuksella, että koulutuksen järjestäjillä ja opettajilla on merkittävä rooli.

6 LÄHTEET

Oma aineisto

RR Lindgren, A. 1981. Ronja Ryövärintytär. Helsinki: WSOY.

VE Lindgren, A. 1973. Vaahteramäen Eemeli. Teoksessa Eemelin kootut metkut. Helsinki: WSOY.

Muut lähteet

Aarnio-Linnanvuori 2018. Ympäristö ylittää oppiainerajat – Arvolatautuneisuus ja monialaisuus koulun ympäristöopetuksen haasteina. Helsingin yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 28.2.2020

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/229396/Ymparist.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Aerila, J-A. 2010. Fiktiivisen kirjallisuuden maailmasta monikulttuuriseen Suomeen. Ennakointikertomus kirjallisuudenopetuksen ja monikulttuurisuuskasvatuksen välineenä. Turun yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 28.2.2020

<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/59204/AnnalesC297Aerila.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Astrid Lindgren Company 2019. Astrid Lindgrens böcker. Viitattu 23.10.2019

https://www.astridlindgren.com/sv/verken/boklista?character=W31yeyYAAN2ZWYfT&type=&authors=&content=&illustrators=&publicist=&sort_by=author_year&view_by=grid

Baratz, L. & Abu Hazeira, H. 2012. Children's Literature as an Important Tool for Education of Sustainability and the Environment. International Electronic Journal of Environmental Education 2 (1). Viitattu 28.2.2020

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/89017#page=37>.

Bigger, S. & Webb, J. 2010. Developing environmental agency and engagement through young people's fiction. *Environmental Education Research* (16).

Bradbery, D. 2013. Teaching for Sustainability. Using children's literature to develop understandings of ecological sustainability. Viitattu 28.2.2020
http://www.weec2013.org/adminweec/UserFiles/ABSTRACT/207_complete_paper.pdf.

Caiman, C. & Lundegård, I. 2014. Young children's imagination in science education and education for sustainability. *Cultural Studies on Science Education* 13 (3). Viitattu 28.2.2020 <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs11422-017-9811-7.pdf>

Cantell, H. & Koskinen, S. 2004. Ympäristökasvatuksen käsitteitä ja sisältöjä. Teoksessa Cantell, H. (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 60-79.

Dahlbacka, E. 2010. The Horse, the Howl and the Hatchet. *Nature Representations in Ronia, the Robber's Daughter and Hatchet*. University of Vaasa. Faculty of philosophy. Master's thesis. Viitattu 28.2.2020
https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/4139/osuva_3899.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Echterling, C. 2016. How to Save the World and Other Lessons from Children's Environmental Literature. *Children's Literature in Education* 47.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Euroopan komissio 2019. Ilmastonmuutoksen seuraukset. Viitattu 23.2.2020
https://ec.europa.eu/clima/change/consequences_fi.

Freestone, M. & O'Toole, J. 2016. The impact of childhood reading on the development of environmental values. *Environmental Education Research* 22 (4).

Gough, S. 2002. Right answers or wrong problems? Towards a theory of change for environmental learning. The Trumpeter. Journal of Ecosophy 18 (1). Viitattu 28.2.2020 <http://trumpeter.athabasca.ca/index.php/trumpet/article/view/122/133>

Grünthal, S., Hiidenmaa, P., Routarinne, S., Satokangas, H. & Tainio, L. 2019. Alakoulun kirjallisuuskasvatusta kartoittamassa: Lukuklaanin opettajakyselyn tuloksia. Teoksessa Rautiainen, M. & Tarnanen, M. (toim.) Tutkimuksesta luokkahuoneisiin. Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisuja. Ainedidaktisia tutkimuksia 15. Jyväskylän yliopisto, 161-180.

Happonen, S. 2011. Hilpeä muumiapokalypsi. Luonnonkatastrofi Tove Janssonin romaanissa *Muumipeikko ja pyrstötähti*. Teoksessa Laakso, M. Lahtinen, T. & Heikkilä-Halttunen, P. Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 151-161.

Heikkilä-Halttunen, P. 2011. Lapsellista agiteerausta luonnon puolesta. *Ellivelli-karamelli* ja muita 1970-luvun kantaottavia lastenkirjoja kestävän kehityksen edelläkävijöinä. Teoksessa Laakso, M. Lahtinen, T. & Heikkilä-Halttunen, P. Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 194-209.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

IPCC. 2019. Special report. Global warming of 1.5 C. Viitattu 16.10.2019. <https://www.ipcc.ch/sr15/>.

IUCN. 1980. World Conservation strategy – Living Resource Conservation for Sustainable Development.

Kestävä kehitys 2019. Mitä on kestävä kehitys? Viitattu 3.6.2019 <http://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys>

Kirstinä, L. 2011. Zacharias Topeliuksen *Luonnonkirja*. Miksi ja miten maailma on. Teoksessa Laakso, M. Lahtinen, T. & Heikkilä-Halttunen, P. Tapion tarhoista

turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 42-62.

Kivilaakso, S. 2008. Lumometsän syli. Anni Swanin satusymbolismi 1896-1923. Jyväskylä: Atena Kustannus.

Kiviniemi, K. 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus. 74-88.

Korolainen, T. 2000. Lasten- ja nuorten superkirjat. Kirjallinen perintö, jonka viemme 2000-luvulle. Teoksessa (Korolainen, T. & Kanerva, A. (toim.) 2011. Satusaappaat ja runopilli. Onnimannin artikkeleita 1978-2008 – osa 1. Tampere: Lastenkirjainstituutti, 18-29.

Koskinen, S. 2004. Osallisuushankkeet. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 138-140.

Laakso, M. Lahtinen, T. & Heikkilä-Halttunen, P. 2011. Johdatus lasten- ja nuortenkirjallisuuden luontoon. Teoksessa Laakso, M. Lahtinen, T. & Heikkilä-Halttunen, P. Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 9-28.

Lahtinen, T. 2005 ”Enää ei tule kesää” – ympäristöherätys Timo K. Mukan romaanissa Ja kesän heinä kuolee. Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti AVAIN. Viitattu 17.12.2019. <https://journal.fi/avain/article/view/74617/36176>

Lahtinen, T. & Lehtimäki, M. 2008. Johdatus ekokriittiseen kirjallisuustutkimukseen. Teoksessa Lahtinen, T. & Lehtimäki, M. (toim.) Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 7-28.

Lappalainen, P. 2011. Kun jäätiköt uhkaavat sulaa. Yksinäisen Prinsessa Jepata Nastan seikkailut pohjoisnavalla. Teoksessa Laakso, M. Lahtinen, T. & Heikkilä-Halttunen, P. Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 298-309.

Laurie, R., Nonoyama-Tarumi, Y., McKeown, R. & Hopkins, C. 2016. Contributions of Education for Sustainable Development (ESD) to Quality Education: A Synthesis of Research. Centre of Environment Education. Viitattu 28.2.2020
<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0973408216661442>

Linna, H. 2012. Lukijaksi! Alkuopetuksen kirjallisuuskasvatus. Helsinki: SanomaPro.

Loukola, M-L. 2007. Käsikirja kouluille ja oppilaitoksille: Kestävän elämäntavan oppiminen. Kestävä kehitys opetukseen, arkikäytäntöihin ja toimintakulttuuriin. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 6.11.2018. <https://docplayer.fi/5102923-Kestavan-elamantavan-oppiminen-kestava-kehitys-opetukseen-arkikaytantoihin-ja-toimintakulttuuriin.html>

Lummaa, K. 2008. Risto Rasan surulliset linnut. Ekokriittisen tulkinnan mahdollisuuksia. Teoksessa Lahtinen, T. & Lehtimäki, M. (toim.) Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 50-72.

Melkas, K. 2011. ”On syntynyt uusi ihminen” Yrjö Kokon saturomaani *Pessi ja Illusia* eettisenä puheenvuorona luonnon puolesta. Teoksessa Laakso, M. Lahtinen, T. & Heikkilä-Halttunen, P. Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 128-137.

Metsämuuronen, J. 2006. Metodologian perusteet ihmistieteissä. Teoksessa Metsämuuronen, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus. 15-78.

Missimer, M. 2015. Social sustainability within the framework for strategic sustainable development. Viitattu 28.2.2020
<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:852857/FULLTEXT02.pdf>

Natov, R. 2007. Pippi and Ronia. Astrid Lindgren’s light and dark pastoral. Barnboken. Journal of children’s literature research.

Nikolajeva, M. 2007. Astrid Lindgren – famous and unknown. Barnboken. Journal of children's literature research. Viitattu 28.2.2020

<https://www.barnboken.net/index.php/clr/article/view/293/873>.

Nordström, H. 2004. Ympäristökasvatuksen toimintamalleja. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 116-143.

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Viitattu 6.11.2018

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Puohiniemi, M. 2011. Arvot, asenteet ja ympäristönsuojelu. Teoksessa Harju-Autti, P., Neuvonen, A. & Hakkarainen, L. (toim.) Ympäristötietoisuus. Suomalaiset 2010-lukua tekemässä. Helsinki: Rakennustieto, 31-48.

Rouhinen, S. 2014. Matkalla mallimaaksi? Kestävän kehityksen juurtuminen Suomessa. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 28.2.2020

http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1596-2/urn_isbn_978-952-61-1596-2.pdf

Ruosteenoja, K., Räisänen, J., Venäläinen, A., Kämäräinen, M. & Pirinen, P. 2016. Terminen kasvukausi lämpenevässä ilmastossa. Terra, 128:1. 3-15. Viitattu 28.2.2020

<https://en.ilmatieteenlaitos.fi/documents/31422/83635880/Ruosteenoja+Terminen+kasvukausi+lämpenevässä%20ilmastossa+2016/5cd98a30-cab8-421d-970b-432ceb67fef9>

Räkköläinen, M. 2017. Kestävän kehityksen osaaminen, opetus ja koulutuksen järjestäjän toiminta ammatillisissa perustutkinnoissa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 12:2017. Viitattu 28.2.2020

<https://osaamisenarviointi.karvi.fi/app/uploads/sites/21/2017/10/kestava-kehitys-16052017.pdf>.

Saloranta, S. 2017. Koulun toimintakulttuurin merkitys kestävän kehityksen kasvatuksen toteuttamisessa perusopetuksen vuosiluokkien 1-6 kouluissa. Helsingin yliopisto.

Kasvatustieteellinen tiedekunta. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 14. Väitöskirja. Viitattu 28.2.2020

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/216724/Koulunto.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sandri, OJ. 2012. Exploring the role and value of creativity in education for sustainability. *Environmental Education Research* 19 (6).

Sarmavuori, K. 2007. Miten opetan ja tutkin äidinkieltä ja kirjallisuutta? : äidinkielen opetustieteen perusteet. Helsinki: Gummerus.

Siirilä, J. 2016. Tulkintoja kestävän kehityksen käsitteestä YK:n kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen teemavuosikymmenen 2005-2014 yhteydessä. Helsingin yliopisto. Käyttätymistieteellinen tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 378.

Tani, S., Cantell, H., Koskinen, S., Nordström, H. & L-A. 2007. Kokonaisvaltaisuuden haaste – näkökulmia ympäristökasvatuksen kulttuuriseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja* 38 (2007): 3, 1. artikkeli.

Toivanen, A. 2017. Suomalaisten luokanopettajien arvot suhteessa Shalom Schwartzin arvoteoriaan ja kestävän kehityksen kasvatukseen. Helsingin yliopisto.

Kasvatustieteellinen tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 28.2.2020

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/225205/AtteToivanenProGradu.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turun Sanomat 2019. Ilmastonmuutos nopeuttaa saariston perinnemaisemien umpeenkasvua. Turun Sanomat 28.8.2019. Viitattu 8.1.2020

<https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/4683721/Ilmastonmuutos+nopeuttaa+saariston+perinnemaisemien+umpeenkasvua>

United Nations 1992. Sustainable development. United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992. Agenda 21. Viitattu 19.2.2019

<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Virtanen, J. 2019. EU julkisti kaikkien aikojen kunnianhimoisimman ilmasto-ohjelmansa: ”Tämä hetki vetää vertoja historialliselle kuukävelylle”. Helsingin Sanomat 11.12.2019. Viitattu 8.1.2020 <https://www.hs.fi/talous/art-2000006340045.html>

Wolff, L-A. 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 18-29.

Åhlberg, M. 2019. Mitä on kestävä kehitys? Viitattu: 7.6.2019. http://www.edu.helsinki.fi/bio/didaktiikka/didaktiikka-kehitys/kestava_kehitys.htm

